

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН СІОЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕННІКАУ БЕЛАРУСІ, КІРАУНІЦТВА ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАУ БССР, МІНІСТЭРСТВА КІНЕМАТАГРАФІІ БССР і КАМІТЭТА ПА СПРАВАХ КУЛЬТУРНА-АСВЕТНЫХ УСТАНОВ ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАУ БССР.

№ 14 (768)

Субота, 1 красавіка 1950 года

Цана 50 кап.

Развіваць і ўзбагачаць літаратурную мову

Наша сацыялістычная гаспадарка, наша сацыялістычная культура дасягнулі буйнейшага развіцця і ўвесь час няспынна рухаюцца па шляху далейшага ўздыму і росквіту. Усім вядомы поспехі савецкай беларускай культуры і літаратуры.

Мы дамагліся такіх поспехаў дзякуючы ажыццяўленню ленынска-сталінскай нацыянальнай палітыкі, дзякуючы вялікай дружбе народаў савецкай Расіі, дзякуючы той велізарнай дапамозе, таму капітэльнаму вопыту, якімі штодзённа ўзбагачае нас вялікі рускі народ.

Уся наша стваральная праца накіроўваецца і прагматычна ажыццяўляецца партыяй большэвікаў, вялікім правадыром партыі і народа таварышам Сталіным. На ўсіх этапах арганізацыі, умяшчэння, развіцця і росквіту Беларускай савецкай дзяржавы таварыш Сталін ставіцца да нас з бацькоўскай любоўю, з вялікай дзяржаўнай увагай.

Гэта абавязвае нас, работнікаў савецкай літаратуры, яшчэ больш, яшчэ лепш працаваць, каб правільна і поўнакрэўна адлюстраваць гераічныя справы савецкага народа.

Сама галоўная адзнака нашай літаратуры ў тым, што будучы нацыянальнай па форме, яна з'яўляецца сацыялістычнай па змесце. Іншая літаратура мы і не мымлі. Метад сацыялістычнага рэалізму дае багацейшыя магчымасці ўсёбакова паказаць чалавека сталінскай эпохі, чалавекатворца, чалавека-будзільніка камунізма.

Вядома, кожны літаратурны твор пачынае, як адну з першачарговых задач — асабліва для майстэрства, дасягненне дасканалай літаратурнай формы.

«Мы не фармілісты, — гаварыў Аляксандр Фадзееў, — але мы за прыгожую форму». Падарнак нас не могуць задавоіць творы, якія хоць і падмацоўваюць добрую і сумасную тэму, але не вырашаюць яе мастацка, у жывых поўнакрэўных вобразах, не пускуюць сапраўдных жыццёў. Творы, якія прымаюць мы толькі за цікавасць тэмы, праз самы малы тэрмін механічна выбылі з рады літаратуры.

У літаратурнай рабоце мова з'яўляецца і матэрыялам і інструментам. Вось чаму кожны пісьменнік, калі ён хоча быць сапраўдным інжынерам чалавечых душ, павінен дасканала валодаць сваім інструментам і ведаць уласцівасці матэрыялу, пры дапамозе якога ён перадае і рэалізуе рух характару, і танчэйшым адценні пачуцця.

Без гэтага валодання і ведання мы ніколі не будзем майстрамі.

Наша літаратурная мова знаходзіцца ў працэсе тварэння. Тварец мовы — народ. Задача ж пісьменніка — у фармаванні, адборы лепшага, у прыяўненні мовы да літаратурных норм. Як бачым, задача не маленькая. Мы павінны мець мову прыгожую, гучную, простую, але гучную і выразную.

Наша багатая жыццё штодзённа ўносіць новыя паняцці і разуменні, а гэта вымагае пашырэння рамак мовы. Тут паўстае пытанне аб новатворах і запазычаных з другіх моў. Кожны новатор і запазычанне толькі тады атрымаюць распаўсюджанне, калі яны будуць адпавядаць духу мовы, яе фразеалагічнаму складу. Гэтае меркаванне не павінна амяжоўваць складанейшага працэса пашырэння мовы, у тэрмін стварэння новых слоў і ў патрэбных выпадках зваротаў да запазычання. Але мы маем вялікі моўны запас, які незаслужана забы-

ты намі, літаратарамі, і з поспехам ужываецца ў народзе. Значыць, перад уважэннем кожнага новага слова трэба добра абшарыць кішэні свае памяці, перагледзець слоўнік і фальклорныя крыніцы, прыслухацца да жывой гаворкі — а можа і знойдзецца якая тое, што неабходна, што ўжо ўжывалася і чамусьці забыта, ці ўжываецца і невядома нам.

У паездках па рэспубліцы, калі мы хочам бліжэй пабачыць і будаўнічы калектывы савецкіх людзей, і вынікі іх працы, трэба некалькі старонак падарожнай запіснiк кніжкі адводзіць для запісу траншных слоў і выразаў. Гэтая работа многакратна акупіцца.

Пісьменнік, які не працуе над мовай, не клапоціцца аб пашырэнні сваіх моўных запасаў, можа стаць перад небяспэкай амануцца за дзвярыма літаратуры.

Чытаючы творы нашай паэзіі і прозы, часта задумваешся, чаму, разумеючы законы пабудовы твора, знайшоўшы добрую тэму, стварыўшы ў сваім уяўленні няясныя вобразы, вынайшоўшы цікавейшыя лірычныя і рытмічныя халы, — чаму аўтар не падаў аб тым, што нады і поўнакрэўнасьць вобразу і свежасць твора, — аб чыстай саканітай мове? Найбольш пельга дараваць гэтага пісьменнікам вымушэнным, бо невядзіла моўны неахайнасці ў іх творах, дапушчальны ці праз неагляд, ці праз паспешнасць, устрымаючы літаратурнай моваду ў якасці канон, пашыраюцца ў новых творах і на працягу неабсякай стаць моўнай нормай.

Найбольш патрабаванні ў адносінах мовы трэба паставіць прозе, хоць гэтым я не думаю браць пад абарону паэзу, і сябе ў тым ліку, таксама грэшных у пшаміліх моўных агрэхах.

Незразумела, напрыклад, чаму Арыадзі Куляшова, паэту добрага таленту, спатрэбілася ў паэме «Новае рэчышча» слова «скадэнак» пры наўясці гэтага форм, як «скадэна», «скаток» ды іншыя. У той-жа паэме аўтар выказвае велікі высокі і капітэльную думку па зразабна і няправільна: «Камуніст не ахочы спакоў сабе». Цяжка паверыць, каб Арыадзі Куляшова не знайшоў пры жадаіні лепшага слухнага выражэння думкі. Пятрусь Броўка ў паэме «Добры друг» піша:

А час прабер Няма хутчэй, Яны ўрачы сягнулі.

і атрымавацца радзі, якія трэба разгадаць. А Пятрусь Броўка, бяспрэчна, можа перадаць сваю думку выразна.

Можна было-б не пакінуць у крыўдзе ніводнага паэта і паказваць, доўга не шукаўшы, радзі, якія трэба палепшыць для агульнай карысці аўтара і чытача. Аднак звернемся да прозы. Зараз яна перайшла да вялікіх падтопаў і, здаецца, няма ніводнага аўтара, які не выступіў-бы з раманам ці з апавяданнем. Жаданне пісаць буйныя творы — жаданне добрае, яно трэба жыццё і падтрымліваць. Аднак, выпраўляючыся ў вялікую дарогу, трэба як след падрыхтавацца да яе. Едуць ў лес ці па сена, калгаснік дзесяць разоў аглядае воз і зброў, падмазвае колы, добра корміць каня. Нешта падобнае трэба рабіць і нашым празаікам, каб у творы не адпавяліся часам нямазаным колы.

Справа ў тым, што ў кожным празаічным творы бяспрэчна адчуваецца веданне жыцця і шчырае жаданне расказаць аб гэтым жыцці як мага лепш і паўней. Аднак на гэтым шляху аўтар сустракае шмат перашкод і ў першую чаргу моўных. Як можна выказаць думку ці абмаляваць чалавека, калі ўвесь моўны запас пісьменніка не перавышае сотні слоў, а некаторыя з іх ён ужывае ў значэнні, зусім супроцьлеглым іх сапраўднаму сэнсу!

Велікі паказальны ў адносінах моўнай абаянасці, чыстаты, цікавай пабудовы сказаў з уяўлення пісьменніцкай работа Кузьмы Чорнага. Літаратурная спадчына гэтага, так рана памёршага, мастака патрабуе самай пільнай увагі з боку як літаратурнай моладзі, так і сталых пісьменнікаў. Там ёсць шмат чаму навучыцца: пісьменнік умеў адкрыць новае гучанне слова, умеў выказаць усё, што турбавала яго, з вялікай дасканаласцю.

Вялікі моўны запасам валодае Міхась Лынькоў. Ён карыстаецца ім часамі так, што дэталі ў творы зіхцяць паўнаго і чыстаго адліфоўкі. Тым больш не хочацца дараваць М. Лынькоў, калі ён пачынае часамі ўжываць сваю арыганальную моўную шчыльня неабразліва, кадамудычы ўласнаю рукою ле паверхню.

Раман «Веканомныя дні» абядае нам шмат цікавага. Мы ўжо ўбачылі герояў, зацікавілі іх узаемаадносінамі, мы жылі іх барацьбой з ворагамі. Але, мне здаецца, што добра зрабіў-бы Міхась Лынькоў, перапісаўшы некаторыя мясціны романа нанова. Напрыклад:

«Старэйшы сын у дзурніцкай вятлі, дачка, якая вучылася ў горадзе, выпла ўжо замуж і абавязалася сваёй сям'ёй. Мужык яе (каго? сям'і? і чаму мужык, а не муж?), вайсковец, быў слаўным чалавекам, любіў сям'ю, лаважу іх (каго?), і яны (хто?) заўсёды былі вельмі ўдэчанымі, калі Стася, дачка, з мужам і дзіцем прыязджала часам летам да іх у госці, ці, як яны казалі, на дачу». Пісьменнік захапіўся займеннікамі, перагрузіў імі сваю і збытаў чытача, якому вельмі цяжка здагадацца, што «яны» — гэта бацькі героя.

Каб не затрымаваць увагі толькі на творчасці стараго пісьменнікаў, звернемся да маладых. Па пачатку вельга канчаткова меркаваць аб рамане тав. Мележа «Мінскі напрамак». Трэба адзначыць толькі, што малавата ў рамане тае напружанасці, якая вядзе чытача ад старонкі да старонкі. І, на жаль, бадай што кожная старонка носіць следы наўважлівай работы над словам. Аўтар піша, што рота «пазбавілася зручнай дарогі для адступлення», у той час, як пазбавіцца можна ад незадаванага, а не ад патрэбнага. Далей гаворыцца: «Між сосен траплялася ўсёды сасеннае галле». Словы «ўсёды» і «траплялася» ўзаемна выключваюць адно другое. Таму хочацца папраўдзіць пісьменніка, каб ён уважліва ўдумваўся ў сэнс слоў, а не усталяў іх у твор механічна.

Сумеснымі намаганнямі пісьменнікаў, як непасрэдных стваральнікаў мовы, і вучоных, якія распаўсюваюць мову навукова, савецкай інтэлігенцыі, якая карыстаецца мовай, пашырае яе, мы здолеем узняць нашу мову на высокую ступень, што будзе адпавядаць узроўню вялікай сталінскай эпохі.

Януб КОЛАС.

24—25 сакавіка г. г. адбыўся IV пленум Цэнтральнага Камітэта КП(б) Беларусі.

Пленум заслухаў і абмеркаваў даклады: старшыні Савета Міністраў БССР тав. Кляшчова А. Е. — аб мерапрыемствах па выкананню пастанова Савета Міністраў СССР і ЦК ВКП(б) «Аб ходзе падрыхтоўкі калгасаў, МТС і саўгасаў да веснавой сяўбы» і даклад сакратара ЦК КП(б) Беларусі тав. Гусарава Н. І. — аб калгасным будаўніцтве ў заходніх абласцях БССР.

Па дакладу тав. Кляшчова ў спрэчках выступілі: Абраменка Н. П. — старшыня Гомельскага аблвыканкома, Алхімовіч Н. М. — сакратар Мінскага райкома КП(б)Б, Карасёў І. Н. — сакратар Магілёўскага абкома КП(б)Б, Кардовіч І. М. — старшыня Віцебскага аблвыканкома, Маркаў А. С. — сакратар Рудзенскага райкома КП(б)Б, Шулена С. П. — старшыня Полацкага аблвыканкома, Казлоў В. І. — старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Стэльмах А. К. — сакратар Пухавіцкага райкома КП(б)Б, Ждановіч А. Ф. — старшыня Бабруйскага аблвыканкома, Красікаў Н. П. — заст. сельгасадзела ЦК КП(б)Б, Драгун Д. І. — рэдактар газеты «Звязда», Арлоўскі К. П. — старшыня калгаса «Рассвет» Кіраўскага раёна, Бабруйскай вобласці, Касцюк С. С. — міністр сельскай гаспадаркі БССР, Зімянін М. В. — сакратар ЦК КП(б)Б, Цанава Л. Ф. — міністр дзяржбеспэкі БССР, Мацвільскі Р. Н. — прадстаўнік Савета па справах

калгасаў пры Урадзе СССР па БССР, Галадушка З. М. — міністр меліярацыі БССР, Крупеня І. А. — міністр саўгасаў БССР, Калінін П. З. — намеснік старшыні Савета Міністраў БССР, Закурдаеў В. І. — сакратар ЦК КП(б) Беларусі, Шаройка М. Д. — міністр мяса-малочнай прамысловасці БССР.

Па дакладу тав. Гусарава ў спрэчках выступілі: Самуцін В. Е. — сакратар Баранавіцкага аакома КП(б)Б, Пакаціла М. М. — сакратар Столінскага райкома КП(б)Б, Кавецкі Т. М. — сакратар Жабінкаўскага райкома КП(б)Б, Кучынскі М. В. — сакратар Мядзельскага райкома КП(б)Б, Вагучкі А. У. — сакратар Васілішкаўскага райкома КП(б)Б, Ігнаценка Г. Н. — сакратар Ленінскага райкома КП(б)Б, Сіляеў Ф. П. — сакратар Брэсцкага абкома КП(б)Б, Прытыцкі С. О. — сакратар Гродзенскага абкома КП(б)Б, Клімаў І. Ф. — сакратар Маладзечанскага абкома КП(б)Б, Ганенка І. П. — сакратар Полацкага абкома КП(б)Б, Турык Г. Ф. — сакратар Лідскага райкома КП(б)Б, Машэраў П. М. — сакратар ЦК ЛКСМ Беларусі, Кулямін К. Г. — сакратар Івацэвіцкага райкома КП(б)Б, Абрасімю П. А. — нам. старшыні Савета Міністраў БССР, Малочка А. Д. — загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КП(б)Б.

Па абмеркаваных пытаннях Пленум ЦК КП(б)Б прыняў адпаведныя пастановы.

Пленум ЦК КП(б)Б абмеркаваў таксама арганізацыйныя пытанні.

«І. В. Сталін і А. М. Горкі на Краснай плошчы» — карціна Н. М. Мешчанінава. (Музей А. М. Горкага).

82-я гадавіна з дня нараджэння А. М. Горкага

28 сакавіка споўнілася 82 гады з дня нараджэння А. М. Горкага. У сувязі з гэтай датай у Маскве праводзіцца традыцыйны «Горкаўскі чытанні».

У музеі А. М. Горкага адкрыта новая экспазіцыя «Драматургія А. М. Горкага савецкага перыяду».

Па звестках Усеагульнай кніжнай па-

латы кнігі А. М. Горкага за гады савецкай улады былі выданыя тыражом каля 52 мільяну аэкземпляраў па 69 мовах.

Дзяржаўнае выдавецтва мастацкай літаратуры выдае вялікі тыражом 30-томны абор твораў А. М. Горкага, які па аб'ёму будзе значна большым, чым папярэдні.

Абмеркаванне даклада аб Ул. Маякоўскім

Гэтымі днямі пачытаць секцыя Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР абмеркавала даклад Ул. Агітэці аб развіцці традыцыйнай творчасці Уладзіміра Маякоўскага ў беларускай паэзіі. Доклад выклікаў

значную цікавасць з боку літаратурнай грамадчасці. На гэтым-жа паседжанні абрана новае бюро секцыі ў складзе: П. Панчанкі, А. Зарышчага, К. Бірэнін, А. Вялюгіна і А. Русеўскага.

Развіццё беларускай літаратурнай мовы

На адкрытым сходзе партарганізацыі Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР былі абмеркаваныя пытанні развіцця беларускай літаратурнай мовы.

З уступным словам аб задач пісьменнікаў у галіне развіцця беларускай літаратурнай мовы і рабоце над довам і стылем выступіў народны паэт БССР Януб Колас.

Потым быў заслуханы даклад Пятра Глебаў аб развіцці літаратурнай мовы.

П. Пестрак, М. Лужанін, М. Лобан і другія пісьменнікі, якія выступілі ў спрэчках, узнялі рад актуальных пытанняў, звязаных з далейшым развіццём літаратурнай мовы, падкрэслілі неабходнасць узбагачэння яе за кошт народнага лексікона, звярнулі увагу на развіццё навуковай тэрміналогіі, а таксама прывялі рад прыкладаў наўважлівай работы пісьменнікаў над словам і стылем.

Узорная бібліятэка

Нядаўна Беларускай рэспубліканскай савет прафсаюзаў абмеркаваў работу бібліятэкі Аршанскага чыгуначнага клуба ія Кірава, якая атрымала другую прэмію ВІСПС на Усеагульным аглядзе клубна і бібліятэчна прафсаюзаў.

Бібліятэка звязвае сваю работу з вытворчым жыццём чыгуначнікаў, чата па-

дазвае калектывнае чытанне і абмеркаванне лепшых твораў савецкіх пісьменнікаў, актыўна прапагандуе савецкую кнігу сярод чытачоў.

Рэспубліканскі савет прафсаюзаў рэкамендаваў усім прафсаюзным бібліятэкам Беларусі шырока выкарыстаць вопыт работы ўзорнай бібліятэкі.

Тыдзень дзіцячай кнігі

З'яўра ў рэспубліцы заканчваецца тыдзень дзіцячай кнігі. За гэты час адбыліся шматлікія сустрэчы пісьменнікаў са сваімі юнымі чытачамі.

24 сакавіка на вечары ў Мінскім палацы піонеру старошай беларускай дзіцячы пісьменнік Янка Маўр, а таксама пісьменнікі І. Шамякін, А. Вялюгін, К. Бірэнін, Д. Кавалёў прачыталі свае творы, прысвечаныя савецкім дзецям. У заключэнне вечара школьнікі Мінска паказалі сваю самадзейнасць.

27 сакавіка ў Мінскім палацы піонеру вучні Каладзішчанскай, Ціянскай, Понавораўскай, Весаюўскай, Логова-Слабадскай, Ратамскай і другіх школ Мінскага раёна сустрэліся з беларускімі пісьменнікамі І. Грамычым, М. Гамолькам, Э. Агітэцт і А. Астапенкам, якія прачыталі свае новыя творы.

Такая-ж сустрэча з вучнямі адбылася 28 сакавіка ў клубе чыгуначнікаў імя Ільіча. На сустрэчы выступілі пісьменнікі Аляксей Якімовіч і Усевалад Краўчанка.

Сустрэчы пісьменнікаў са школьнікамі адбыліся таксама ў абласных цэнтрах, г. г. Бабруйска, Маладзечна і інш.

Бібліятэкі — калгаснай вёсцы

Позацца абласная бібліятэка арганізаваа шырока кніжную выстаўку, прысвечаную вяснянай пасейнай кампаніі.

Цэнтральнае месца на выстаўцы займаюць пастановы Савета Міністраў СССР і ЦК ВКП(б) «Аб ходзе падрыхтоўкі калгасаў, МТС і саўгасаў да веснавой сяўбы» і «Аб ходзе выканання Пастанова Савета Міністраў СССР і ЦК ВКП(б) ад 18 красавіка 1949 года «Троггадовы план развіцця грамадскай калгаснай і саўгаснай прадукцыйнай жывёлагадоўлі (1949—1951 г. г.)».

Выстаўка шырока прапагандуе вопыт работы перадавікоў сельскай гаспадаркі.

Актывісты Кольпакскай сельскай бібліятэкі, Аршанскага раёна, рыхтуюцца да абслугоўвання калгаснікаў у першыя дзень бы. Група кнігаішоў даставіць літаратуру, газеты, часопісы ў палывыя брыгады калгаса «Звязда». Распрацаваны план развіцця дзіцячай і лепшай для калгаснікаў.

Актывісты бібліятэкі дапамогуць калгасным брыгадам у выпуску «бавяўх лісткоў» і насенных газет. У калгасе выдзе таксама брыгада мастацкай самадзейнасці.

Фільм «Канстанцін Заслонаў» дубліраваны на чэшскую мову

Мастацкі фільм пра легендарнага сына беларускага народа Канстанціна Заслонава, выпушчаны ў мінулым годзе студыяй «Беларусьфільм», накістаецца вялікім поспехам у краінах народнай дэмакратыі. Нядаўна кінокарціна «Канстанцін Заслонаў» дубліравана на чэшскую мову. Твор студыі «Беларусьфільм» з'яўляецца першым савецкім фільмам, які чэшскі народ глядзіць і слухае на роднай мове.

ЛАУРЭАТЫ СТАЛІНСКІХ ПРЭМІЙ

Б. А. Аляксандраў, мастацкі кіраўнік асаады песні і халы Савецкай Арміі.

К. Ф. Сядух, пісьменнік.

Г. С. Уланова, аўтычка.

Н. Д. Шпілер, аўтычка.

С. Рушам, паэт.

Н. Г. Жыгалаў, аўтычка.

Высокая аўэнка

Штогодняе прысуджэнне Сталінскіх прэмій з'яўляецца сведчаннем той высокай аўэнкі, якую дае народ, урад, партыя выдатным дасягненням савецкай навукі, літаратуры і мастацтва.

Значная колькасць Сталінскіх прэмій прысуджана ў гэтым годзе творам вышэйшага мастацтва. Першыя прэміі па жыццёвым атрамалі: украінскі мастак М. Амалько за карціну «Трыумф перамошай Радзімы» і калекцыя мастакоў Азербайджанскай ССР за мастацкі дыяна, прысуджаныя 70-годдзю І. В. Сталіна. Абодва гэтыя творы раскрылі патрыятычны характар народа, яго любоў да правадыра і мастаўніка нашай Радзімы — вялікага Сталіна.

Антыміятычнае і радаснае стаўленне да галасянай працы паказвае мастак Т. Яблонская ў карціне «Хлеб», удастоенай Сталінскай прэміяй другой ступені. Мастак надзвычай прэзідэнта намаляваў вобразы маладых калгасніцаў і калгасніц, павяла падуноўную ўрадынасць калгасняў зямлі. Ураджай, хлеб, багацце краіны і чалавек, які творца гэтага народнага багацця, чалавек разумны, прыгожы, свядомы — вось ідэі змест карціны «Хлеб».

Сталінскай прэміяй другой ступені ўдастоена таксама манументальнае палатно «Перадавыя людзі ў Крэмлі» — работа групы мастакоў на чале з акадэмікам В. Іфанавым. Перад мастакамі стаяла вялікая задача — паказаць урачысты момант утвораў ордэна Леніна гораду Маскве ў адзначэнне 800-годдзя. З вялікім пачуццём адзначылі надзвычайны момант сваёй работы: больш 100 партрэтаў выкаланы імі з натуры. Гэтыя партреты складаюць падуноўную галерэю савецкіх людзей сталінскай эпохі. Сярод іх мы бачым трыбы Героя Савецкага Саюза Макрышкіна, Л. Касмаган'янскую, заслужаную настаўніцу О. Янону, знатнага сталеаўна М. Матросова, лаўрэата Сталінскай прэміі, старшага майстра заводу «Калібр» П. Расіскага, пісьменніка Л. Янона і шмат іншых.

Савецкія мастакі паказваюць перадавых людзей, якія з'яўляюцца носьбітамі ўсяго новага, што нараджае наша сацыялістычная эпоха. Так, мастак С. Грыгор'ваў прэзідэнта і проста паказвае адзін з самых урачыстых момантаў у жыцці савецкай моладзі — прыём у камсамол (карціна «Прыём у камсамол»). Савецкія дзвучы і юнакі напісаны ў яго карціне з вялікай шчырасцю і шчыльнасцю.

Пачуццё гордасці і радасці ад усведамлення таго, што камсамольца-важача з'яўляецца ўдзельнікам палітычнага жыцця краіны, велікі ўдала раскрыў у карціне «Важача», удастоенай Сталінскай прэміяй, мастак В. Марушаўскі.

У галіне кніжнай ілюстрацыі, якая заняла на выстаўцы мінулага года пачаснае месца, Сталінскай прэміяй ўдастоены серыя ілюстрацый вядомых мастакоў Кукрынінсаў (М. Кукрынінаў, П. Крылоў, Н. Сокалаў) да апавесці М. Горкага «Фама Гардзеў». Работы Кукрынінсаў як у галіне кніжнай ілюстрацыі, так і ў галіне палітычнай сатыры даўно выстаюцца агульнанароднай любоўю. Але ілюстрацыі да апавесці «Фама

Гардзеў» уяўляюць сабой новы этап у творчым развіцці таленавітых мастакоў. У сваіх ілюстрацыйных яны адолелі глыбока раскрыць сацыяльны змест горкаўскай апавесці, класавую сутнасць яе герояў. Мастакі сарвалі маскі з прадстаўніцтваў капітала, выкрылі іх зварынае нутро. Высокае майстэрства самаго рысунка, умелы вывад праз аблічча чалавека яго іскіненні, перажыванні і думкі — самыя лепшыя якасці ілюстрацый Кукрынінсаў.

Сталінскай прэміяй трэцяй ступені ўдастоена манументальнае палатно «У штабе абароны Петраграда, лістапад 1917 года» мастака В. Аршнікіна, антыміятычнае карціна В. Пузыркова «І. В. Сталін на круісеры «Молатаў», якая дае светлы, мудры і ясны вобраз правадыра і сэрца хваляючых малаўнікаў П. Малькова: «І. В. Сталін — кіраўнік рабочага гуртка ў Тыфілісе», «Батумская дэманстрацыя», «Сустрэча В. І. Леніна і І. В. Сталіна на Тамарфорскай каляізацыі». У штабе вярхоўнага Галоўнакамандуючага.

Савецкія мастакі імкнучыся глыбока раскрыць і вобразы простых савецкіх людзей. Глыбока цікавіцца да чалавека — будучыца камунізма, — асноўная рыса ўсяго савецкага мастацтва. Вось чаму мастакі ідуць на фабрыкі і заводы, у калгасы і саўгасы, каб там убачыць чалавека сацыялістычнай працы. Несумненным дасягненнем у раскрыцці вобраза рабочага з'яўляюцца карціны мастака Г. Гералава «Знатны сталеаўна заводу «Сергі і молатаў» М. Гусараў са сваёй брыгадай», партреты сталеавара таго-ж заводу А. Субіціна і майстра заводу І. Грачова. У вобразе савецкага рабочага мастак змовеў перадаць іх патрыятычны адносіны да працы. Гэта сапраўдныя гаспадары сваёй краіны, будучыні новага прамаства. Гаралаў паказвае сталеавара ў доху — у роднай ім і прывычнай абстаноўцы. Партреты напісаны пастычна і добра вырашаны кампазіцыйна.

Сталінскай прэміяй трэцяй ступені ўдастоена таксама серыя рысункаў В. П. Прадзюка «Вось яна, Амерыка». Прадзюка — майстра сатырычнага малюнка. Вялікай сілы дасягае мастак у характэрных тыпаж, эмацыянальна і глыбока будзе свае кампазіцыі.

Сталінскай прэміяй першай ступені ўдастоены скульптурныя барельефы «В. І. Ленін і І. В. Сталін» — заснавальнікі і кіраўнікі Савецкай дзяржавы, а таксама помнік генералу Апанасенку, скульптурны партрэт С. М. Кірава, скульптурныя работы ў інтэр'ерах станцыі метрапалітана «Калужская» і скульптурная фігура «Ленін-гімназіст». Гэтыя творы належыць вядомаму скульптару М. Томскаму і яго брыгадзе скульптараў М. Ваюрыну, П. Вацаранка, Л. Кербэлю, Г. Матавілаву, А. Файдышу, В. Цыгало, Д. Шварцу. Скульптары склалі ў гэтых творах новы від — тэматычна скульптурны рэльеф, які дазваляе змяшчаць у кампазіцыі шматлікія фігуры, разгарнуць сюжэт.

Савецкае мастацтва — самае перадавае мастацтва ў свеце. Мастакоў нашай краіны натхняюць усеперамагаючы ідэі марксізма-ленінізма, якія адраілі чалавечы шлях да свабоднай працы і шчасця.

Н. КРАУЧАННА.

Кніга лаўрэата Сталінскай прэміі С. Бабаўскага «Кавалер Залатога Звязды» атрымала ўсеагульнае прызнанне. Герой рамана — Сяргей Тутарынаў, Сямён Ганчарона, Сава Астраўхаў, Сцяпан Рагулін, сакратар райкома Кандрэцкаў і інш. сталі бліжэй і ротнымі савецкаму чытачу.

Далейшае стаўленне пасляваеннага калгаса, укараненне электрычнасці па ўсе галіны калгаснай вытворчасці, ажыццяўленне сталінскага плана перабудовы прыродна-арганізацыйна-гаспадарчага ўмацавання калгасоў, барацьба за новы сацыялістычны быт, новыя ўзаемаадносіны паміж людзьмі, новая культура — усё гэта ў той ці іншай меры знаходзіць сваё адлюстраванне на старонках новага рамана С. Бабаўскага «Святло над зямлёй».

Галоўным героем рамана, які ў «Кавалеры Залатога Звязды» з'яўляецца старшыня Ролчынскага райвыканкома Сяргей Тутарынаў. Ён увесць захоплены ідэй перабудовы жыцця на новых камуністычных асновах.

На сходах прадстаўніцтва станиці Раднікоўскага куста Тутарынаў гораха і натхніна гаворыць аб новым плане ператварэння прыроды, добраахвотна зямель і рэвалюцыйнай станиці.

Ён іскрава малюе недалёкае будучае станиці Раднікоўскай. Ён з усіх бакоў зладзіў істужкай абкружачы прыстасаваны сады. Ад плошчы да садоў, як прыменні ад сонца, разыйдуцца роўныя вуліцы, абсаджаныя дрэвамі. У цэнтры будзе разбіты парк, пабудаваны театр, Дом культуры, духаварковы будынак сярэдняй школы, універмаг, а ў дамы калгасніцаў будзе праведзены вадарэі і каналізацыя.

Змяніцца палаток. З'явіцца гораў тт будзе пасаджана 20 мільёнаў пладоў і лясных дрэў. Праз увесць райн праляжа асфальтавае шосе з фруктовым садам па баках.

На пачатковаму плане ў Раднікоўскай будзе пабудаваны райком док заветарынары, ў Ролчынскай — дом аграгаспадары, у Белай Мчыці — дом мінурынаў, у Усць-Ільінінскай — дом электрыкаў і механікаў.

Усё, аб чым расказаў казкам старшыня райвыканкома, — гэта мары, але мары ажыццявымыя. Усць-Ільінінскай ГЭС зробіла больш лёгкай прапу людзей. У хуткім часе тут будзе ўстаноўлена другая турбіна, якая дасць магчымасць электрыфікаваць многія

«Прыём у камсамол» — карціна лаўрэата Сталінскай прэміі С. Грыгор'ва.

Кнігі лаўрэатаў Сталінскіх прэмій

Праўда жыцця

працаёмкія работы, стварыў электрамашына-трактарныя станцыі.

План Тутарынава ўхвалены ў краівым цэнтры. Першая частка рамана закінваецца там, што Сяргей едзе ў Маскву на сесію Вярхоўнага Савета. У Маскве пачынаюць прыняць гэты план.

Чалавек з жылой, палыманай натурай Сяргей натхняе на ажыццяўленне плана многіх людзей. Вось што ён кажа свайму сябру, інжынеру Віктару Грачову: «Тут у Усць-Ільінінскай выкамы жыццё ў цэнтры і неўвуче, вельмі шчыры закон — валадай, пакаляй, знішчай слабага, узабагадай».

Цяпер Усць-Ільінінскае ідзе ў нагу з самымі перадавымі гарадамі. Людзі не сталі і больш мацнейшымі, і больш прыгожымі...»

Але празмернае захваленне планам чарасамі адрывае Тутарынава ад рэальнай рэчаіснасці. Ён забывае аб тым, што для паспяховага ажыццяўлення плана электрыфікацыі патрэбны тэхнічны і спецыяльны кадры, людзі, дасканалы знаёмыя з тэхнікай.

Тут на дапамому яму прыходзіць сакратар Ролчынскага райкома партыі Нікалай Кандрэцкаў. Адночы ў сяброўскай гутарцы, шчыры між іным, ён кажа Сяргею:

«Кожная празмерная радасць мае ўласцівасць п'яніць людзей, і часта ад гэтага хмельнага стану ў невяротны таварышчэ пачынае кружыцца галава — справа вельмі непрыемная... І нават небяспечная. Той, хто пераацэньвае сабе, непазакор пакрываецца шкарпавой знамятай і становіцца не кіраўніком, а абывателем, а гэта да добра не прыводзіць».

Сяргей разумее, што гэтыя суровыя словы ў існуючы меры стасувацца і да яго. Ён пачынае заўважыць, што радасць з вываду будовы гідрэлектрастанцыі выклікала ў людзей непажалую супакоенасць. Так, у Раднікоўскай слупы для пачатковага электрапачыні былі складзены на плошчы, цола, галіна і пясак, падрыхтаваны для пабудовы трансфарматарных калялек лязлаў, зарастаючы быльняком, а электрычныя матэрыялы, дрот, ізалятары пакрываючы пылам у кладах. Ён адчувае, што за гэту надбайнасць віна кладзецца і на яго.

Тутарынаў кажа старшыні Раднікоўскага сельсавета Пікту Ахрыянаву: — Паехаў я па станицы і бачу: ве-

сцімае, радуемся, а справа стаіць... а праз год не туды ідзе энергія, воль у чым гора. Якое галоўнае прызначэнне нашай гідрэлектрастанцыі? Зрабіць больш лёгкай прапу людзей. А мы чым закінваем?»

Словы партыйнага кіраўніка вяртаюць людзей да рэальнай рэчаіснасці.

У вобразе Кандрэцкава ўвасоблена разумная воля партыі большаўскай. Сакратар райкома — адзін з удалых вобразаў рамана. Мы бачым яго ўвесь час з людзьмі: то ён едзе ў калгас «Чырвоны кавалерыст», каб пагутарыць з будучым сакратаром партарганізацыі Таццяна Навітавай; то наведваецца да хлебабароў, з якімі працуе старшыня Герой Сацыялістычнай Працы Рагулін; то ён зазірае на далёкі хутар да старшыні калгаса «Дружба земляробаў» Галавачова, які, як агню, баіцца новага; то гутарыць з машыністам Ігорам аб колуізме, то раіцца з інжынерам Віктарам Грачовым; то, вяршыце, аднаўляе славу Чурцінскага лясніцтва, цягчыя лесавода Андрэя Васільевіча Кышыва на стварэнне новага лесагаспадарства, у якім трэба пакараць і вырашыць мільёны сажаннаў.

У савецкай літаратуры пасляваеннага часу мала знайсці твораў, у якіх так ярка і вылучаюцца былі выказаны сакратар райкома партыі, Кандрэцкаў — чутлы партыйны кіраўнік, просты, сардэчны таварыш. Калі трэба, ён абнавіць ласкавым словам, а калі трэба — сурова асудзіць.

У рамана ўдала паказана барацьба новага, перадавага са старым, аджываючым. Носітцам перадавога вопыту выступае старшыня калгаса Сцяпан Рагулін, які першым у раёне ўвёў электрамашыну. Прымаючы вобразы загадчыка конфермы Героя Сацыялістычнай Працы Андрэя Кышыва, пачаткова электрастанцыі Сямёна Ганчаронаў, інжынера Віктара Грачова і інш.

Жаночыя вобразы рамана — удача аўтара. Сакратар партыйнай арганізацыі «Чырвонага кавалерыста» Таццяна Навітава — чутлы таварыш, сядомы будучыні новага жыцця, яна вядзе за сабою беспартыйных масы. Таццяна адрава забавіла пашану і любоў хлебабароў. У барацьбе супраць косных традыцый Хварасцініна перамога застаецца за Таццянай Навітавай.

Прымаючы рысамі намаляваны вобразы старшын калгаса «Святло шлях» Глашы Ільінінскай, партгара брыгады сельсагаспадарчай арміі «Чырвоны кавалерыст» Варвары Аршынінай, Наталлі Шаўлаўны, Ірыны і Алены. Гэта — перадавыя жанчыны нашага часу, выхаваныя партый Леніна — Сталіна, актыўныя будучыні новага жыцця. Надзеі, апсанія ў рамана, хваляюць чытача сваёй жыццёвай прэзідэнта. У Стаўраўскай краі ёсць дзесяцікі станиц, дзе пабудаваны электрастанцыі. Электрычнай энергія прыводзіць да руху трактары, калетары, апараты для стрыжкі авечак, электракалі. У дамах калгасніцаў ужо не з'яўляюцца навіноў будзёўніцтва, электрапачыні, чайнікі і радыё апараты. Кіраўнікі, Зеланчускі, Усць-Джагуцінскі і Анапалскі райны з'яўляюцца раёнамі савецкай электрыфікацыі.

Новыя людзі калгаснай вёскі будуюць светлае заўтра. Узаемаадносіны людзей у працесе гэтай пабудовы, выхаванне людзей у духу камуністычнай свядомасці, барацьбу новага са старым у праўдзых мастацкіх вобразах паказвае Сямён Бабаўскаў ў сваім новым рамана. У рамана «Святло над зямлёй», які адзначаны Сталінскай прэміяй, мы бачым гору сацыялістычнага калгаснага вёску.

Цяпер у калгасе абстаўляецца развіццём, праводзіцца электрыфікацыя.

Мы ўжо адзначылі, што рамана «Сустрэнемся на барыкадах» яшчэ не закончаны. Па сутнасці аўтар дасягнуў толькі доступу да барыкадаў, толькі разгортвае дзею, наперадзе — шырокі выказ напружаных рэвалюцыйных баёў. З гэтай прычыны рава яшчэ рабіць канчатковыя вывады па творы, можна толькі пажадаць аўтару далейшай пашыравы працы. Але гэты гора праца была вельмі шчыльнай, іскіненна, неабходна ўлічыць тыя неадходы, што ёсць у першай частцы рамана.

Першая частка рамана мае вельмі прамалінейную кампазіцыю. Аўтар тут больш следуе за падзеямі, чым творча ўмешваецца ў матэрыял. Адсюль некаторыя абоднае жыццёвыя адносіны, спраўленне іх сапраўднай складанасці. Мы не бачым у рамана жыцця ва ўсё яго супрацьпачы і разнастайных прыячых. Гэта вядзе і да прамалінейных ўзаемаадносін паміж героямі. Усё іх паводзіны, адносіны адзін да другога лубнаста вызначаны аўтарам у пачатку рамана і ў далейшым амаль не атрымліваюць свайго развіцця. Ад спраўлення жыцця, нам здаецца, ідзе і другі недаход творы — яго абмежаванасць і наўраўнаважана вынаўленасць падзей. Марчыва ў далейшым аўтар дасць шырокую карціну матурынай барацьбы народа, але пакуль што мы не адчуваем у рамана дынамічна вялікіх гістарычных падзей, што абнавілася на зямлі былой Заходняй Беларусі.

Вельмі маламу ўвагу аддае пісьменнік стварэнню партрэтаў сваіх пераказачоў. Усё яны па знешняму выгляду падобны адзін да другога. Гэта можна пацвердзіць амаль якімі прыкладамі.

Вельмі маламу ўвагу аддае пісьменнік стварэнню партрэтаў сваіх пераказачоў. Усё яны па знешняму выгляду падобны адзін да другога. Гэта можна пацвердзіць амаль якімі прыкладамі.

Георгій Шатберштаў Сталін

Наб даліны ля Арагвы і Нуры
Промнем сонца яснага зоззялі,
Сярод гор крутых на ранішняй зары
Нарадзіўся волат з імем Сталін.

Вырас ён пад стогны Волгі і Дняпра,
Чуў уздыкі цяжкія навокал,
Юнаком тады падумаў ён: пара
Сонца ўзняць на небасхі высока.

Ян арол, умахам дужыя крылы
Ён узняўся ўвесь імліва, горда,
І не страціў ён сваіх магутных сіл,
Бо заўсёды сэрцам быў з народам.

Загучэў арліны ількіат над зямлёй,
Уздыкнулі лётка, анжылі прасторы,
І Каўказ расцвіў, як сонечнай вясной,
І кірэўсіня зоззялі зоры...

Праз пустыні ён пранлаў шляхі,
Анжыў іх лясной, цюпленой,
Над планетаю высока ўзняў сцягі
І павёў народы за сабою.

І аб ім лунае слава з ірану ў крой,
Перамогу называюць яго імем,
З песняю аб ім збіраюць ураджэй
І ідуць на бітву за Радзіму.

Мы народжаны творыць і будаваць,
Наб засеяць шчасцем нашы дні,
Ян прыёма жыццё і адчуваць,
Што вядзе нас і камунізму Сталін!

Пераклаў М. ГАМОЛКА.

Чырвоная зорка

Даўно пастарэла мая гімназічка,
Знасіліся боці, салідны шыноў,
Адна засталася чырвоная зорка,
Яна паранейшаму зяе і цяпер.

Гляджу на яе: прада мной прапываюць
Аночы, баі, слава прабодына шыля,
Сустрэча сяброў на магутным Дунаі
І наш над рэйхстагам палуючы сцяг.

Дарэмна шлэпа ірычаць у Нью-Йорку,
Народы цяпер не спалохаць вайной,
Я веру: за гэтую мірную зорку
Усё прастыя людзі гатовы на бой.

Мікала АСТАНЕВІЧ.

г. Маладзечна.

Культурнае жыццё аднаго калгаса

У былым панскім маёнтку Страшана, Гродзенскай вобласці, некалькі год таму назад арганізавалася сельсагаспадарча «Чырвоная зорка». Кожны сям'я вышэйшае раззек і апазіцы. Мільяны асабіста, шытаюць «Полымя», «Ваздурск» і інш. часопісы.

Калгас набывае ўласную бібліятэку. Тут часта наладжваюцца літаратурныя вечары і кавярэнтны чытачоў. Асабліва цікавае выкалваюць у калгасніцкай творы Івкі Кушалы і пазна Якуба Каласа «Рыбакова хата», створаныя на матэрыялах, які добра знаёмы калгаснянам.

На некалькі разоў па тыдзень дэманструюцца лепшыя савецкія фільмы. Перад праглядам кінофільма «Канстанцін Заслонаў», удастоенай Сталінскай прэміяй, быў зроблены доклад аб развіцці беларускай савецкай кінематографіі.

Цяпер у калгасе абстаўляецца развіццём, праводзіцца электрыфікацыя.

А. ГЕЙДНА.

Г. ШЧАРБАТАЎ

„Сустрэнемся на барыкадах“

У падагалоўку рамана Піліпа Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах» значыцца: «Двадцатый год». З гэтага відаць, што пісьменнік паставіў за мэту стварыць шырокае мастацкае палатно, якое расказвае аб асе працоўных Заходняй Беларусі ў часе акупацыі іх безапольскімі захопнікамі да вызвалення Савецкай Арміяй у 1939 годзе.

Надрукавана пакуль толькі першая частка рамана, але і яна дае ўсе падставы таварыш аб сур'ёзнай працы пісьменніка.

Перш-на-перш трэба адзначыць, што П. Пестрак у сваім творы выходзіць з правільнага ленынска-сталінскага разумення характару Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Таварыш Сталін у сваёй гениальнай рабоце «Міжнародны характар Кастрычніцкай рэвалюцыі» адзначае, што Кастрычніцкая рэвалюцыя не ёсць толькі рэвалюцыя ў галіне эканамічных і грамадска-палітычных адносін. Яна ёсць разам з тым рэвалюцыя ў роўнае, рэвалюцыя ў ідэалогіі рабочага класа.

Раман «Сустрэнемся на барыкадах» увесць прасякнуты імёнамі гэтага думкай. З першай сустрэчы з героямі творы мы бачым той вялікі і выразны ўплыў, які зрабіла на іх ідэалогія Кастрычніцкай рэвалюцыі. Паспяхова барацьба працоўных Расіі пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, звяржэнне парскага самадзяржаўя і ўстаўленне Савецкай улады — улады рабочых і сялян, шчыры маяк, асвятлілі перад імі шляхі і перспектывы іх далейшага змагання. Галоўным у іх рэвалюцыйнай дзейнасці стала барацьба за ўстаўленне з савецкай краінай, а вялікім Савецкім Саюзам, які будаваў новае савецкае жыццё. Свята Советаў, што ішло з Усходу, натхніла працоўных Заходняй Беларусі на змаганне,

умацоўвала ў іх нягасную надзею на хуткае вызваленне.

Галоўным героем творы з'яўляецца малады рабочы Андрэй Касевіч. Аўтар зусім правільна зрабіў, што ў цэнтры падзей паставіў чалавека, які, будучы ў бежанцах на Нававульжы, сваімі вачыма бачыў і адчуў усю веліч гістарычных зваёў Кастрычніка, усю значнасць сацыяльных ператварэнняў, вызначаных рэвалюцыяй. Таму на радзіму ён вяртаецца з акрэсленым светапоглядам, з усведамленнем неабходнасці рэвалюцыйнай барацьбы. Але ў Андрэя нама вопыту падпольнай рэвалюцыйнай работы, у яго невялікія ішчэ і жыццёвы вопыт, і гэта робіць яго спачатку некалькі пасціпым, сузіральным. Гэтая сузіральнасць не праходзіць для яго бесследна. Аўтар наступна раскрывае перад намі вышэйшае глеўнага пратэсту ў душы Андрэя супраць калгаснаўтараў, якія імкнучыся здушыць заняволены народ і вышчыць усё яго багаці.

«... Андрэй ужо няхуваў чужога для яго паветра і адуу, як пратэст заварушыўся ў грудзях. Гвалт над Дзян'янам... Трэф Ельскі... больш частая халавя-краці ў нава, што пагражаў ісадыці. Абрама «да цыны», аб'ява ў расстрале пачі... Вось дае высюваецца з імліны слоў аб «дроджанах Польшчы» панскі традыцыяны бізун. І ўспылы ў паміці Андрэя колішнія расказы бабкі аб паншчыне, аб крывавых панах... А сонны ўсё праводзілі яго цычым поўракам: «Ідзі, ідзі далей... Гэта толькі пачатак...»

І Андрэй найшоў. Рабочы калектыў лесагаспадарчага станавіцца яго першым рэвалюцыйным шлокам. Тут ён знаходзіць сабе таварышоў на барацьбе, асаблі ідзе яго шлях да шырокай падпольнай дзейнасці пад кіраўніцтвам большаўскай партыі. П. Пестрак крок за крокам паказвае нам фармаванне характару маладога рэвалюцыйнага, пры гэтым не забываючы

кожны раз вярнуць пра тую жыццёвую чую крыніцу, якая жыла яго мужнасцю і загартоўвала волю. «Снілася Андрэю вялікая Русь, і любіла душа, калі ён ішоў па ёй, глядзячы на неабсяжыя матурыны прасторы».

Гарачым лачуццём любіць да савецкай Радзімы жыць не толькі Андрэй. У хане старога крэфца Абрама Андрэю прыходзіць доўга апаўдаць аб Савецкай Расіі.

— Можна, квіжак прывезці з сабой? — Прыёва... — Ах ах!.. Добра было-б працягнуць што-небудзь. Мы знаём, што ў Расіі няма буржуаў лашчышкаў, што народы сталі роўнымі.

Адзін з падполшчыкаў, Сава Супрун, ракамундуе сваіх рабочых кіраўніку падполья Надубінаму, гаворыць:

— Нашы людзі рэвалюцыйныя... Бадай усё яны былі ў Расіі, у безастве, перажалі рэвалюцыю, бразі ўдзел у грамадзянскай вайне.

Так вышчыць ідэйныя пазіцыі пісьменніка вызначалі яго адносіны да савецкай рэвалюцыі. Таму на радзіму ён вяртаецца з акрэсленым светапоглядам, з усведамленнем неабходнасці рэвалюцыйнай барацьбы. Але ў Андрэя нама вопыту падпольнай рэвалюцыйнай работы, у яго невялікія ішчэ і жыццёвы вопыт, і гэта робіць яго спачатку некалькі пасціпым, сузіральным. Гэтая сузіральнасць не праходзіць для яго бесследна. Аўтар наступна раскрывае перад намі вышэйшае глеўнага пратэсту ў душы Андрэя супраць калгаснаўтараў, якія імкнучыся здушыць заняволены народ і вышчыць усё яго багаці.

Нататкі пра беларускую літаратурную мову

Мова, як вучыць нас таварыш Сталін, з'яўляецца адной з самых выразных азнак нацыянальнай формы. Адначасна з гэтым мова, паводле вынаходніцтва В. І. Леніна, з'яўляецца адным з важнейшых сродкаў чалавечай зносін, служыць магутнай зброй класавай барацьбы і выхавання мас. Вось чаму, дбаючы аб развіцці сацыялістычнай культуры і аб выхаванні прцоўных мас у камуністычным духу, большасць партыі і савецкага ўрада нястомна і штурхова класіфіцыя і класіфіцыя аб развіцці нацыянальнай мовы.

Беларускі народ, атрымаўшы ў вышэйшай Вайсковай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі сваю дзяржаўнасць, атрымаў адначасна з гэтым і самую шырокую маршмасці для развіцця і ўдасканалення сваёй мовы. З пачаткам нацыянальнай рэвалюцыі, польскімі памешчыкамі і буржуазнымі вучонымі дыялекта беларуская мова пры савецкай ўладзе стала мовай дзяржаўнай; мовай урадавых устаноў і мовай школ, мовай мастацкай літаратуры, тэатраў, мовай публіцыстыкі і навукі. І гэта з'явілася адным з важнейшых фактараў бурнага і паспяховага развіцця беларускай мовы ў савецкі час.

Моўнае будаўніцтва ў БССР ішло і развіццём на падставе лясніска-стасііскага вучошня аб нацыянальнай культуры — сацыялістычнай на месцы і нацыянальнай на форме, і на гэтым шляху яно дацягнула такіх поспехаў, якіх нехта нават і падумваць са станам нашай мовы ў мінулае. Гэта поўнаасць тычыцца таксама і ўсіх галін беларускага мовазнаўства — лексікаграфіі, праўніцтва і інш.

Беларуская лексікаграфія мае сваю вялікую даўнасць. Пачатак яе можна аднесці да тых заваў, якія даваў яшчэ Геродот Сварына на паках сваіх кніг, тлумачычы неразумелыя царкоўна-славянскія словы і выразы з тагачаснай жывой беларускай мовы. А праз некалькі дзесяткаў год пачаў Скарныч, у 1596 г., у Вілені выйшла слоўнік, складзены Лаўраціем Зіалком.

У 1827 г. у Кіеве выйшаў з друку «Лясніскае Славенаспорасіскае» Памы Берында, у аснову якога ў значнай ступені быў выкарыстаны «Лясніскае» Лаўрація Зіалка. Яно ў першым, так і ў другім слоўніку не разумеўся царкоўна-славянскія словы пераказваючы або тлумачычы адпаведнымі словамі старадаўняй літаратурнай захадне-рускай мовы, якой карыстаўся вышэйшыя колы грамадства ў Беларусі і на Украіне. Паміж падзеямі там словы німае сустракацца і такіх, якія і да гэтага часу быццёву ў беларускай жывой мове.

Гісторыя беларускай культуры ведае таксама ў даўнім мінулым спробы стварэння і граматычна тагачаснай мовы. Адны з гэтых прац працягнулі значныя для развіцця новай беларускай літаратурнай мовы не мелі. Справа ў тым, што гісторыя беларускай літаратурнай мовы ў параўнанні з гісторыяй рускай літаратурнай мовы мае сваю асаблівасць. Калі руская мова, узяўшы ў сабе разнастайныя ўласныя дыялекты і некаторыя ішламоўныя элементы, развілася непарывна і паслядоўна ад стара-славянскай і да сучаснай, дык гісторыя беларускай літаратурнай мовы гэтай паспешнасці не мела. Паміж старажытнай літаратурнай беларускай мовай і новай быў разрыў на цэлыя два стагоддзі (XVII і XVIII), за якія старажытныя беларускія мовы забыты і на афармленне новай мовы ніякага ўплыву не мелі.

Новая беларуская літаратурная мова пачала фармавацца ў XIX стагоддзі на аснове выключна народнай мовы і значных урываў рускай. Паміж гэтай мовы — «Лясніскае выварач», «Тарас на Парнасе», творчасць Марцінкевіча, Багушэвіча і інш. Характэрная асаблівасць мовы гэтых літаратурных помнікаў тая, што яны пацвярджаюць на сабе велікі значны адбітак дыялектных моў і дзельна ад агульнанацыянальнай нормы. Писемніцкі ачыно не ведалі, якому дыялекту аддаць перавагу, і кожны пісаў па сваім. Гэтае пытанне павіна быць вырашана гісторыя.

У XX стагоддзі, са з'яўленнем на літаратурнай арэне Я. Купалы і Я. Коласа, гісторыя гэтае пытанне вырашыла. У аснову беларускай літаратурнай мовы з'явіліся мінекі дыялекты і ў творчасці Я. Купалы і Я. Коласа быў паказаны пачатак «выпрацоўкі» той агульнанацыянальнай выразнасці і нарматыўнасці, якія ўласцівыя кожнай літаратурнай мове. Аднак, праца Я. Купалы і Я. Коласа ў гэтым кірунку знайшла сваё завяршэнне толькі ўжо ў наш, савецкі час.

Мераю Вайсковай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі адкрыла перад народам Радзі самую шырокую маршмасці для развіцця і нацыянальнай культуры мовы. За гады савецкай ўлады, дзякуючы мудрай лясніска-стасііскай нацыянальнай палітыцы, мова народаў Савецкага Саюза, адчуваючы на сабе плённы ўплыў магутнай мовы вялікага рускага народа, атрымала сваё далейшае развіццё і літаратурнае завяршэнне.

Велікімі дасягненні ў галіне моўнага будаўніцтва мае і беларускі народ. Створана граматыка беларускай мовы, распрацаваны аграфічныя коды, створаны словнікі, выпрацавана ў значнай ступені гэтае пытанне на розных галінах ведаў.

Гэтыя працоўныя работы ў галіне беларускай мовы, у тым ліку і ў галіне лексікаграфіі, былі створаны ўсе маршмасці і ўзровень перадавоў. Апрацоўка і выданне ў БССР пры Парламенту «Лясніскае» пачала працаваць тэрміналагічная камісія. Пачынаюцца чамейна працоўныя работы ў галіне моўнага будаўніцтва.

І выдала звыш дваццаць тэрміналагічных зборнікаў па розных галінах навукі.

Поруч з гэтым, было апрацавана і надрукавана некалькі руска-беларускіх і беларуска-рускіх слоўнікаў, а таксама некалькі такіх званых краёвых слоўнікаў, якія амяшчалі ў сабе лексіку пасасобна раёнаў і абласцей. На жаль, да ўсіх гэтых работ, якія праводзіліся пашыранымі інстытутамі, прыкламі сваю паганую руку беларускі нацыяналісты, гэтыя задатныя ворагі беларускага народа. Паставіўшы перад сабой контррэвалюцыйную мэту — адарваць беларускі народ ад братняга рускага народа, беларускі нацыяналісты імкнуліся праводзіць свае контррэвалюцыйныя ідэі і ў слоўніковай працы, супрацьстаўляючы і адрываючы беларускую мову ад вялікай рускай мовы. І калі ў Савецкай Беларусі нацыяналісты дзейнічалі ў гэтым кірунку ціхай савай, дык за межамі Савецкага Саюза яны гаварылі аб гэтым адкрыта.

У прадмове да свайго так званата «Расыска-краўцкага слоўніка», выдадзенага ў 1924 годзе ў Коўне, вядомы нацыяналіст Лясціўскі пісаў, што «кожнае чужое слова, занесенае ў мову, асімілюе, злівае мову з суседскай, забівае яе асобны характар, а таму трэба, асабліва пішучы, высцерагацца ўжываць сродна з суседскімі словамі, хоп-бы яны і былі ў мове, а браць такія, якіх няма ў чужынац».

У аднаведнасці з гэтай устаноўкай Лясціўскі і таварыш сваё «беларускае» лексіку. Абажур, напрыклад, ён перакладаў словам засня, акар — глумец, алегора — пераноснік, аорта — тутніца, аперіт — жадаець, артис — нудзіца, барікада — завал, барьер — заставіна, бесстрашны — безмаршчытасць, бубербор — лусценне, вышкіна — гаўбца і г. д.

Адштурхоўваючы ўсімі сіламі ад рускай мовы, прагнучы абажаваць замініць рускае слова яким-небудзь іным, нацыяналісты не саромеліся шчыра ўносіць у беларускую мову палізімі і зацімны.

Поруч з гэтым яны праходзілі няспынную архіваізацыю нашай мовы, замечалі дзе вузка-абласныя словы, перакрываўлі часта не толькі беларускую мову, але і рускую.

Але камуністычная партыя і савецкая грамадзкая пільна стала на абароне крыхатнай чысціны мовы беларускага народа. Над штодзённым кірунцтвам партыі працавалі нашы мовазнаўцы і пісьменнікі над далейшым развіццём і ўдасканаленнем беларускай літаратурнай мовы. Велікім дасягненнем гэтага года з'яўляецца выданне «Лясціўскага слоўніка» ў першую чаргу — гэта адуццасць пэўнай, пэрдчай літаратурнай нормы. Так, напрыклад, ужываць: дзець, парасе, агне, куране і — дзіця, парас і г. д.; будаваны, мураваны, схавааны, абрававаны і — будаваны, мурованы і г. д.; кургані, туманы, кайданы і — курганы, туманы і г. д.; паседжанне, палешчанне, паходжанне і — пасяджанне, палешчанне і г. д.; сывы, цяжкі, буйны, стары і — сывы, цяжкі і г. д.; неспі, весті і — неспі, весті; гуцаць-гуцаць, пшчыць-пшчыць; стынучы-стынучы; каротка-коротка, погляд-пагляд, спіна-спіна, промент-промент, большына-большына, палоса-палоса; поезд-поезд, мінута-хвіліна; ільы-ільы, ільды-ільды, абрус-абрус, млына-млына.

У нас ужываюць «шчыль» і «мэдаль» у мушкетэрска і жаночым родзе і слявіць у родным склоне: «мядата» і «мэдата».

І такіх дубельных форм маса. Гэтага ў нарматыўнавай літаратурнай мове не павіна быць. Якім формам аддаць перавагу, павіна сказаць. Нашы пісьменнікі не выказаліся аб гэтым, нібы нікому няма і справы да таго, як піша другі.

Не аяртаюць нашы пісьменнікі ўвагі на яўна няправільныя формы, спавоіна слухаюць і самі назав шпучы: беларусы, таварышы, калі трэба: беларусы, таварышы.

Дасюкаюцца ў нас напорушні і граматыкі, Е. Кірэнка піша «абельно», калі трэба «абельц», наколькі гэта дзельно другога спражання. У М. Лясціўска ў «Вяселюнах дзяц» мы знаходзім выраз: «вяселюна памешчыца», г. зн. дзельно пераходны (памешчыца) злітыя з вяселюна пераходным (памешчыца).

Велікі часта ў нас сустракаецца няправільнае ўжыванне адуццасці «яно». Гэтае чысціца ў беларускай мове пастрабуе роллага склону, тым часам у нас ішпучы: «ніхто не даў такі загад» (А. Вялікіна) замест: «ніхто не даў такога загаду»; «взмаўляць без хвалавання гэта слова не магу» (А. Куляшоў) замест: «взмаўляць без хвалавання гэтага слова не магу».

Яшчэ часцей няправільна ўжываюцца прылаўнікі «ла». Гэты прылаўнік пры абалічэнні месца, напярэманені і да т. н. у рускай мове ўжываецца з давальным склосам, а ў беларускай — у множным ліку толькі з месцам, а ў адзіночным таксама амаль заўсёды з месцам. Маж тым, знаходзім: у А. Куляшоў — «па рукамі» (замест «па рукамі»), у А. Вялікіна — «па чымна бору» (замест «па чымным бары»), у І. Шамікіна — «па ўсёму вядзь» (замест «па ўсёму вядзь»), і так велікі і велікі часта

склада і граматычнай пабудовы вызначаюцца мова М. Лясціўска і Віткі.

Я не маю магчымасці пералічыць тут усяго арыгінальнага, што ўносіць у нашу літаратурную мову кожны пісьменнік. Не магу аднак не адзначыць пільнага і зусім адметнага слоўніка пэатра К. Кірэнка, А. Зарыцкага і А. Вялікіна.

Пашырыце тэматыкі ісе з сабою пашырыце лексіку. Тут можна прыгадаць слоўнік А. Куляшоўскага ў «Гартаванні», М. Паслядоўска ў «Цеплым дыханні» і асабліва ў «Святле над Ліскам», дзе аўтару ўдалося шырокую новую сельскагаспадарчую тэрміналогію арганічна ўплесці ва ўсю моўную тканіну.

Я думаю, што калі не зложываць гэтым, тэрміналогія тэрміналогія можа і павіна быць таксама крыніцай пашырэння нашай літаратурна-мастацкай лексікі. Велікі таго, тут нашы пісьменнікі павіны выступіць і творцамі беларускай тэрміналогіі і навуковай тэрміналогіі.

Акадэмік Н. Я. Мар гаварыў, што «тэрміналогія — гэта мова будучага», разуменне гэтае пад гэтым пераход пры сацыялізме тэрмінаў у бытавыя словы ў сувязі з укараненнем дасягненняў тэхнікі і навукі ў быт.

Але не адным гэтым павіна абмяжоўвацца работа пісьменніка над далейшым развіццём і ўдасканаленнем беларускай літаратурнай мовы. Задача далейшага будаўніцтва сацыялістычнай культуры патрабуе далейшага ўсебаковага развіцця мовы.

Тав. Сталін назваў прыкладай развіцця і барацьбы. Тваром мовы з'яўляецца народ. Пісьменнік тэрпае моўныя скарбы з народных крыніц. Але ён выступае тут не ў ролі пасіўнага спажываўца, а ў ролі адборчыка і шэфавальчыка народных скарбаў. Пісьменнік як-бы ўстаўнаважаны грамадствам быць у пэўным сэнсе заканадаўцам у галіне мовы. З шматлікімі і разнастайнымі лексічнымі і граматычнымі формамі ён выбірае найбольш прыдатныя і каштоўныя і надае ім сілу агульнанацыянальнай літаратурнай нормы.

Маж тым, у нас бываюць абмяжаны і надбайны адносна да беларускай мовы. Я праслухаў аднойчы па радыё адну невялікую нататку і пачуў там такія моўныя перлы: «абастраць», «закаручка», «рашано», «калі ў вас ёсць чысць, дык не абрабце і маю». А колькі падобных перлаў вылятае з мікрафонаў кожны дзень, а колькі іх сустракаецца на старонках нашых выданняў! Тут безумоўна вынава і АП БССР, акая да гэтага часу не выдала добрага слоўніка, не ўдзельвала праўніц, не распрацавала беларускай аграфіі.

Якія найбольш слабыя месцы нашай літаратурнай мовы выявіліся пры ўдзельванні руска-беларускага слоўніка? У першую чаргу — гэта адуццасць пэўнай, пэрдчай літаратурнай нормы. Так, напрыклад, ужываць: дзець, парасе, агне, куране і — дзіця, парас і г. д.; будаваны, мураваны, схавааны, абрававаны і — будаваны, мурованы і г. д.; кургані, туманы, кайданы і — курганы, туманы і г. д.; паседжанне, палешчанне, паходжанне і — пасяджанне, палешчанне і г. д.; сывы, цяжкі, буйны, стары і — сывы, цяжкі і г. д.; неспі, весті і — неспі, весті; гуцаць-гуцаць, пшчыць-пшчыць; стынучы-стынучы; каротка-коротка, погляд-пагляд, спіна-спіна, промент-промент, большына-большына, палоса-палоса; поезд-поезд, мінута-хвіліна; ільы-ільы, ільды-ільды, абрус-абрус, млына-млына.

У нас ужываюць «шчыль» і «мэдаль» у мушкетэрска і жаночым родзе і слявіць у родным склоне: «мядата» і «мэдата».

І такіх дубельных форм маса. Гэтага ў нарматыўнавай літаратурнай мове не павіна быць. Якім формам аддаць перавагу, павіна сказаць. Нашы пісьменнікі не выказаліся аб гэтым, нібы нікому няма і справы да таго, як піша другі.

Не аяртаюць нашы пісьменнікі ўвагі на яўна няправільныя формы, спавоіна слухаюць і самі назав шпучы: беларусы, таварышы, калі трэба: беларусы, таварышы.

Дасюкаюцца ў нас напорушні і граматыкі, Е. Кірэнка піша «абельно», калі трэба «абельц», наколькі гэта дзельно другога спражання. У М. Лясціўска ў «Вяселюнах дзяц» мы знаходзім выраз: «вяселюна памешчыца», г. зн. дзельно пераходны (памешчыца) злітыя з вяселюна пераходным (памешчыца).

Велікі часта ў нас сустракаецца няправільнае ўжыванне адуццасці «яно». Гэтае чысціца ў беларускай мове пастрабуе роллага склону, тым часам у нас ішпучы: «ніхто не даў такі загад» (А. Вялікіна) замест: «ніхто не даў такога загаду»; «взмаўляць без хвалавання гэта слова не магу» (А. Куляшоў) замест: «взмаўляць без хвалавання гэтага слова не магу».

Яшчэ часцей няправільна ўжываюцца прылаўнікі «ла». Гэты прылаўнік пры абалічэнні месца, напярэманені і да т. н. у рускай мове ўжываецца з давальным склосам, а ў беларускай — у множным ліку толькі з месцам, а ў адзіночным таксама амаль заўсёды з месцам. Маж тым, знаходзім: у А. Куляшоў — «па рукамі» (замест «па рукамі»), у А. Вялікіна — «па чымна бору» (замест «па чымным бары»), у І. Шамікіна — «па ўсёму вядзь» (замест «па ўсёму вядзь»), і так велікі і велікі часта

У беларускай мове словы «акно», «дзяўчына», «камень» і інш. у множным ліку маюць формы: «акны», «дзяўчыны», «каменні». Але пры лічбных два, тры, чатыры яны ўжываюцца ў форме: два акны, тры дзяўчыны, чатыры камені. А між тым, у літаратуры мы сустракаем: «па вуліцы ішлі дзяўчыны» (замест — «дзяўчыны») і «дзе дзяўчыты» (замест — «дзяўчыты») і падобнае.

Часта блытаюць у нас вышэйшую ступень прыраўнавання ад прыслоўя і ад прыметніка — асабліва ў перакладах з рускай, наколькі ў рускай мове гэтыя формы падобныя. Напрыклад, ад прыслоўя «высока» і ад прыметніка «высокі» вышэйшая ступень у рускай мове будзе «выше»: «он стоіт выше» (прыслоўе), «он выше товарища» (прыметнік). Так часта і па-беларуску і ў адным і ў другім выпадку перакладаюць словам «вышэй», хоць у першым выпадку трэба: «ён стаіць вышэй» (прыслоўе), а ў другім выпадку — «ён вышэйшы» (прыметнік) за таварыша. Вышэйшы гэтыя форм мы знаходзім у многіх пісьменніках. Напрыклад, П. Броўка піша: «спрады яшчэ прыгажы краіны» (замест — «прыгажэйшы»); М. Лясціўскі: «ён куды хітрэй і небясчэсней, чым камандант» (замест — «хітрэйшы і небясчэснейшы»).

Адзель і найвышэйшую ступень прыраўнавання блытаюць з вышэйшай: замест рускага «крупнейший» (найвышэйшая ступень) ужываюць па-беларуску «сублейшый» (форма вышэйшай ступені), у той час, як трэба: «найбуйнейшы».

Зложываюць нашы пісьменнікі і дзёрпрыметнікамі ад дзельноў пярэпашага часу, якія не ўласцівы беларускай мове. Асабліва грашчы гэтым М. Танк: «сінечы без», «пазавчы дзень», «нержавячыя словы» і інш.

Німае «аграхоў» сустракаецца і ў сінтэсе нашых пісьменнікаў. Гаворчы пра стылістыку тако ці іншага аўтара, гэтыя «аграхі» часамі адзначаюць, і таму я падрабязна на іх не спыняюся. Аднак не магу абмінуць самых «скрылітых узор»ў, якія, калі не аўтар, дык рэдакцыя павіны былі-б выправіць. М. Калачынскі піша: «Калі хто прыходзіць з дарогі, ён спіць, як гавораць, у снак. І праўда: расцалі трыгоі Вайны, не бывае атак».

У гэтым выпадку замест «не бывае» трэба сказаць «німае», іначай тут няма ніякага дасаваньня. Таксама без усякага дасаваньня пабудавана і такая фраза ў М. Калачынскага: «ён едзе, туды паірае, дзе з фронту сустрача былі».

Пабудуны ўсялякай лагічнасці і такіх сказы Р. Сабаленкі: «сваб я, масіўшы іх, засоп» (замест — «вносячы»), «сваб да змарвання педі колы, вазушы копы да гумна» (замест — «вносячы»).

Нашы пісьменнікі дапускаюць часамі і непатрэбны абласны (дыялектычны) словы і формы: «затоі дух» — замест «заталі» (М. Лясціўскі); «бераць» — замест «бярэ» (П. Броўка); «вясну» — замест «вяснаваў» (М. Танк); «супатле» — замест «супадле» (М. Танкоў) і інш.

Дыялектычныя словы і формы маюць права на існаванне там, калі няма адпаведных слоў у літаратурнай мове, або калі яны перадаюць мову героя. І пры гэтым патрэбна надзвычай уважлівы лексічны і фразеалагічны адбор, каб не засмечвалі мову і тым самым не перашкаджалі устаўнаўленню нарматыўнасці літаратурнай мовы. А гэта задача — адна з адуццасці задач нашага мовазнаўства і літаратуры. Трэба хутэй канцаць з такім становішчам, калі не толькі мы кожны пішам так, як у нас гавораць, але і ў вольнай школе вучаць дзельцай так, як гавораць і я.

У барацьбе за пэрдчую нарматыўнасць літаратурнай мовы, за яе чысціню і ўдасканаленне ролы пісьменнікаў і нашых літаратурных выданняў надзвычай вялікая і адказная. На жаль, нашы крытыкі (я разумею не толькі прафесіяналаў, а ўсіх пісьменнікаў, што пішучы аб літаратуры) не могуць зусім гаварыць у сваіх рэвізіях і артыкулах, мы слаба вучымся і народную мову (жывую і адштурхоўваюць) ў багатым беларускім фальклоры. Мы і самі не запісваем пільных слоў і выразаў. Мы не чытаем слоўнікаў. Мы недастаткова вучымся мову беларускіх пераказаў таварыш Ляпіна і Сталіна, таварыш рускай класічнай літаратуры. Чаму, напрыклад, не абмеркаваць перакладаў па беларускую мову «Яўгенія Алегна» ці «Гора ад розуму», якія збролены А. Куляшоўным і М. Лясціўскім? А хто з пісьменнікаў заглядае калі ў беларускія падручнікі, хто знаёмы з той тэрміналогіяй, якая там даецца? Ваяю, што ніхто. А мы павіны ведаць усё багаче беларускай мовы. Трэба дамагчыся, каб крытыка, гаворачы аб творы, заўсёды гаварыла і аб яго мове. Трэба занесці раздзел у галіне «ЛМ» на канкрэтныя пытанні мовы — ужывання тако ці іншага слова, вымаўлення і г. д. Трэба, каб нашы літаратурныя выданні («ЛМ», «Полюмя», «Беларусь») сталі ўзорам літаратурнай мовы. Пільны для пераказу словы, выразы, папушкі новых тэрмінаў і слоў, кожны ўздык ці падзел новатор павіны зрабача прадметам адуццасці амеркавання работнікаў рэдакцыі і пісьменнікаў.

Партыя і народ дазваляюць нам адна з найбуйнейшых скарбаў — мову народа, і мы павіны ставіцца да яе з найвялікшай зацікаванасцю і з найвялікшай любоўю.

Хор калгаса імя Сталіна, Васілевіцкага раёна, Палескай абласці. Фота Г. Буганкі.

Песні аб сёнешнім жыцці

На рэспубліканскім аглядзе мастацкай самадзейнасці ў канцы 1948 года грамадзкая сталіца пэла сустраа таленавіты народны хор калгаса імя Сталіна, Васілевіцкага раёна. Хор аказаўся дзельным дэлегатам перадавога калгаса на свяде народнага мастацтва. У сваіх песнях і частушках ён расказаў аб працоўных буднях калгаса і аб яго лепшых перадавіках.

Хор заваяваў увагу сваім арыгінальным, свежым рэпертуарам. У папулярнай песні «Павучыцца ў нас» калгаснікі замяралі прыхаць да іх і павучыцца ўсёму таму дабраму, што ёсць у іх калгасе. Але ў іх можна павучыцца і другому: умеем ствараць свой уласны рэпертуар.

Некаторыя самадзейныя калектывы прамерна захлаліцца дзельнымі мінутамі, выконваючы старажытныя, даўно забытыя песні. У калгасе-ж імя Сталіна спяваюць у першую чаргу аб сёнешнім нашым жыцці, якое натхніе іх на адданую працу.

Німа старага Палесся, Німа бядзюных балот: Наша поле адр трактар, К нам латэе самалет, На балотах на палескіх Діпер золата-зімля. І хвалюцца, як мора, У нашым полі збажына.

Простыя, але залушчаныя словамі расказваюць яны ў песні аб перадавых людзях свайго калгаса.

У Васілевіцкім раёне Шмат ударыў у нас, Яны славіць сваёй працай Імя Сталіна калгас. Гэта Кухарава Еўкакія, І Захарына — дзёр-брыгадыр, Вера Браўчанка, Сопат Марыя... Кожны з іх — сапраўдны камандзір. Старшыня наш працавіты — Ён не хопіць, а лясціць, Дзень і ноч ён у калгасе — Невадома калі спіць. У яго усё па пляну, І жыццё і пасеў, Толькі шпва, што так рана Не па пляну пасеў.

Радасна спяваюць калгаснікі аб сваіх адуццасці жыцці:

Зямлі Саветаў, малады наш край Мы вышываем Савецкай дзяржавай. У вершы Аляксее пільна «дзень» гучыць пачуццё горадскі савецкага грамадзяніна: маю права на радасць, на шчасце ў жыцці, На імяніці, на новай спрэчы. У пудоўны палат камуналы ўвабіць У мяне ёсць грамадзянскія права. Малады пэат велікі тэатра і пэатчыка выказаў думу аб непарывнай сувязі дэпутатаў з людзьмі: Калі-ж ськаза тебе, дэпутат, Правадыр, Што ё працай тваёй задаволен, І пашісе дзельно, — гэты шпосць тды Я на ўласнай адуццасці даю.

Пра велікі Сталіна, пра яго мудрасць і бацькоўскае клопат аб савецкім народе ішпучу ўсе пачынаючыя пэаты. Вядома, вершы маладых аўтараў часамі мастацкі недастатковы. Але ва ўсіх іх ёсць адна прывабная рыса — яўная сардэчная шчырасць. Для прыкладу можна прывесці радкі з верша маладшага сардэчна Б. Авіліна: У ояна, где сегодняя ветрачка расцет, Я волда дорагого носвал шпурет. Мудры Сталін в начале рабочего дня Теплым взглядом отозвался гляди на мей.

Этот взгляд ободрает, свет и весел, Он уверенность, силу и счастье дает. Такі-ж пачуццёвы прэскаўчы вершы А. Бакоў, Л. Казла, Р. Басарыўскага, М. Гаравенкі, Ф. Масмешкі, Я. Новыя, В. Мітраховіча, І. Шамікіна, Я. Александроўна, Гузавы і іншых.

Для творчэсці пачынаючых пэатаў сёнешняе дна характэрна тое, што яны бярдуць за самай агульнай тэмай. Савецкі патрыятызм, радзель сацыялістычнай прэцы, барацьба за мір — вось што сёння хваля маладых аўтараў. Прэдыла тая нара, калі пачынаючыя пісьнікі гэтае пра бярдуць тэмай. Адуццасць, што літаратурнае мовы вучыцца ў лепшых савецкіх пэатаў і ў першую чаргу ў гонілаўскага Уладзіміра Мазылюка. Калі чытаеш вершы Казлава, адчуваеш тое, што савецкі паэты, дык актыўныя будаўнічыя ромушана

Патрыятычныя п чуці (Агляд вершы)

Пачынаючы пэаты абыўна адуццасці на самай вышэйшай палосе ў нашым адуццасці яўна гэта вымаўляюць у даўно забытым вымаўленні.

Німа ольшлага шчасця, як жыць у Савецкай краіне, над сонцай Савецкай вышпучыць; німа ольшлага шчасця, як оудавец камуналы вышпучыць мурдага Сталіна — такі асноўны матыў вершаў Шчырачых пэатаў, якія перад выбарам атрымала наша рэдакцыя.

І шчаслівы, шчаслівы без меры, Што у сталініскім век наш жыць. І у сёнешнім радасны дзень Як мяне вырашчы шчасце вонале? Я бярэ першы раз болельцу, Такасу за Сталіна-опаўку. — Піша пачынаючы пэат В. Чагоекта. Тады-ж на настроем прасякнуты верш вучня 10 класа Настаўскага сярэдняй школы Уладзіміра Боры:

Не злічыць багачца ў нашых хатах, Як баронаў не злічыць у полі. У Совет Вярхоўны дэпутатам Выбраем Сталіна мы септа. Але красамоўчэй, чым верш, пісьмо гэтага пачынаючага пэата: «Сёння хочацца выказаць сардэчную падзяку нашаму правадыру і ўсёму рускаму народу за вызваленне ад безліччых сапраўцаў. Я ўспомню я аб мінулым жыцці пры ўладзе паню, а яшчэ больш, калі слухаў алянданні бацькі, сэрца мае спіскаюцца ад болю. Кім быў тды мой бацька? Паробак у беларускіх падручнікі, хто знаёмы з той тэрміналогіяй, якая там даецца? Ваяю, што ніхто. А мы павіны ведаць усё багаче беларускай мовы. Трэба дамагчыся, каб крытыка, гаворачы аб творы, заўсёды гаварыла і аб яго мове. Трэба занесці раздзел у галіне «ЛМ» на канкрэтныя пытанні мовы — ужывання тако ці іншага слова, вымаўлення і г. д. Трэба, каб нашы літаратурныя выданні («ЛМ», «Полюмя», «Беларусь») сталі ўзорам літаратурнай мовы. Пільны для пераказу словы, выразы, папушкі новых тэрмінаў і слоў, кожны ўздык ці падзел новатор павіны зрабача прадметам адуццасці амеркавання работнікаў рэдакцыі і пісьменнікаў.

Партыя і народ дазваляюць нам адна з найбуйнейшых скарбаў — мову народа, і мы павіны ставіцца да яе з найвялікшай зацікаванасцю і з найвялікшай любоўю.

Мір,

Л. ПАНЧАНКА

ЗАГАННАЯ КНІГА

Калі знаёмішыся з манаграфічным нарысам «Глеб Паўлавіч Глебав» С. Дуніна ў «Літаратурнай дэмакратычнай кнізе», адразу відна, што крытык не вывучаў творчага шляху выдатнага беларускага арыста, ці абмежавалася сваімі вынікавымі ўражаннямі.

Пабудаваны нарыс даволі прымітліва: аўтар найзавяе факты адна за адна, глыбока іх не асэнсоўваючы. Педантычна ідучы за біяграфіяй, аўтар часам не ўзявае арганічна творчае жыццё Глебавы і тэатральнай культуры украінскага, рускага і беларускага народаў, з якой звязана творчасць Г. Глебавы.

Так, у пачатку творчай біяграфіі арыста крытык настойліва падкрэслівае, што любоў да тэатра была прычынена Глебаву ў яго сям'і і зусім не падкрэслівае ўплыў на маладога арыста аматарскіх гуртоў, народнага украінскага тэатра, вядомага калектыву, які выхавалі любоў арыста да рэалізму, як асноўнага творчага кірунку. Аб тэатры і рэпертуары таго часу крытык гаворыць у звычайным тоне, павярхоўна пераскажваючы ад факта да факта, фіксуючы асобныя тэатральныя з'явы. Забываючы аб тым, што Глебаву з пачатку сваёй арыстэтычнай дзейнасці адразу зразумела грамадзкая роля тэатра, ролю арыста, які мастацтва-грамадзіна, крытык абумоўлівае дзейнасць арыста толькі прафесійнымі інтарэсамі.

Механічным мы лічым і спрэжжэнне крытыка аб тым, што як быццам-бы ўжо ў першыя гады сваёй спэцыяльнай дзейнасці на Глебавы ўплываў Маскоўскі мастацкі тэатр праз правінцыяльнага арыста А. Дармава, які некалі працаваў разам з Глебавым у адным з вандруючых тэатраў Украіны. Аднак, на гэтай-жа старонцы С. Дуніна сьведчае, што «якіх сістэматычных урокаў, ніякіх тэатрычных заняткаў Дармава з маладым арыстам не веў» (11 стар.); на 30 стар. яна піша, што як быццам-бы Глебаву браў у яго ўрокі, але сістэму ўсё-ж засваіваў інтуітыўна. Малавоннымі, малады актёр засвоіў школу і метад Маскоўскага мастацкага тэатра не мог, гэта яму было пад сілу толькі тады, калі ён быў ужо сталым мастаком, г. зн. у 30-я гады, а не ў 20-я, як сьведчае аўтар.

Шоўнае вывядзенне гісторыі беларускага тэатра правіла С. Дуніна, сьведчаючы, што беларускі народ быццам не меў прафесійнага тэатра да 1920 года (да пераходу стварэння тэатра імя Я. Купалы). А тэатр Ігната Буйніцкага (1905—1915)? А Беларускае таварыства драмы і камедыі (1917—1920)? А тэатр В. Дуніна-Марцінкевіча? Гэта ўсё важныя гістарычныя з'явы, лепшыя традыцыі якіх былі выкарыстаны нашымі беларускімі савецкімі тэатрамі.

Прыход Г. Глебавы ў беларускі тэатр абумоўлены не толькі тым, што яго маці паходзіць з Мінска, як сьведчае аўтар, а перш за ўсё тым, што характар творчасці тэатра імя Я. Купалы аднаўдаў яго творчым імкненнем, як актёра-рэаліста. Але гэта быў толькі пачатак, бо, як самастойны мастак, Глебаву аформіўся безумоўна ў Беларусі, у тэатры імя Я. Купалы. Тут неабходна было паказаць выдаўчую ролю рэжысёра-педагага Я. Мірвіча, які адыраў вялікае значэнне ў творчым фарманіі Г. Глебавы, паказаў творчы ўплыў на Глебавы выдатнага беларускага арыста Ул. Брыдкова, адначасна ролю калектыва тэатра імя Я. Купалы, які спрыяў і дапамагаў творчаму фарманію Г. Глебавы не наогул, а канкрэтна. Аўтар некалькі зняважліва паставіўся да тэатра імя Я. Купалы і неадзначыў яго ролю ў справе выхавання

* С. Дуніна, «Глеб Паўлавіч Глебав» (рэдактар О. Раскіна), Дзяржаўнае выдавецтва «Мастацтва», Масква — Ленінград, 1949 г., 60 стар.

акторскіх кадраў. Гэтым тлумачыцца тое, што яна не звязвае творчае жыццё Г. Глебавы з беларускай тэатральнай культурай. Не паказвае крытык таксама грамадскага аблічча арыста. Стварэцтва ўражання, што тэатральнае жыццё ішло само сабою, а творчае дзейнасць Глебавы — сама сабою. Крытык не ўбачыў, што шлях арыста непарыўна і арганічна звязаны са шляхам тэатра.

Крытык зняважліва ставіцца да беларускай драматургіі, калі сьведчае, што яе недахопы адбываліся на расце новых актёрскіх нацыянальных кадраў. Гэта ідэя ад нывядзення працэса развіцця беларускай тэатральнай савецкай культуры. Наадварот, станаўленне беларускага савецкага тэатра ажрава абумоўлена ростам беларускай савецкай драматургіі. Аб зьяўленні нашай драматургіі лемантавалі буржуазныя нацыяналісты. Нашы перадавыя тэатральныя дзеячы адмаўляліся ставіць іх п'есы, а браліся за драматычны творы Купалы, Коласа, Мірвіча і аўтары, якія пазней прыйшлі ў беларускую драматургію — Браніслава Чорнага, Самуілаўна і іншых. Неабходна было паказаць бар'ераў тэатра імя Я. Купалы з буржуазнымі нацыяналістамі і ўдзел у гэтай барацьбе Г. Глебавы. Але аўтар стала на шлях аб'ектывісцкай фіксацыі фактаў, заныўшы нават, што ў 1928 — 1929 гг. «... з антысавецкімі нацыяналістычнымі наскокамі было пакончана». Гэта не адзівае гістарычна праўдзе: буржуазныя нацыяналісты сапраўды былі выкрыты, але не канчаткова разбіты.

Нельга пагадзіцца з ацэнкай ролі Гарпагона («Скупы») у выкананні Глебавы. Гэта была першая камедыя ролі ў рэпертуары арыста, якая сьведчыла, што ў асобе Глебавы беларускі тэатр мае не толькі таленавітага драматычнага актёра, але і характэрна-камедыянага выканаўцу. Дуніна-ж сьведчае, што Глебаву, іграючы Гарпагона, «...ніколі не кінуліся аб стмы і эпохі», што яго Гарпагон — гэта «праз зноў», што вобраз «праз-буўлены бытавымі рыс, завостраны амаль да гротэска». Гэта не аднавае праўдзе. Глебаву ніколі не стварыў вобразу па-за эпоху, абстрактна-гротэскавага, ён як актёр-рэаліст, не мог адыходзіць ад гэста Мальера. Глыбока прадуманы камедыя Глебавы, ён здолеў стварыць абумоўлены вобраз скупца, скарпы, выкрыўшы гэты яго рысы і праз бытавыя дэталі. Увогуле, бытавае дэталі не толькі ў гэтым вобразе, але і шмат у якіх іншых заўсёды дапамагае арысту выявіць галоўныя рысы вобразу.

Аўтар нарыса старанна абыходзіць такія важныя пытанні, як узаемаадносіны актёра з аўтарам, рэжысёрам, мастаком, кампазітарам, гэтым самым яна паабумоўлівае чытача важныя звесткі аб працы Глебавы над гэстам і роляй, аб яго поглядах на майстэрства актёра і рэжысёра. Нельга таксама пагадзіцца з разглядам вобразу Тулягі, які створаны Г. Глебавым ў камедыі «Хто смеяцца апошні» К. Крапівы.

Сатырычныя камедыі «Хто смеяцца апошні» К. Крапівы з'яўляецца класічным творам савецкай драматургіі, які ўвайшоў у залаты фонд не толькі беларускай, але і ўсёй савецкай драматургіі. Камедыя Крапівы — гэта не камедыяны памфлет з вадзільнымі трыўмі, як называе яе Дуніна, а сапраўдны мастацкі твор. Такое савецкае з'яўляецца зняважліва пісьменнікам, драматургія ягона адырава вядзючую ролю ў творчым фарманіі лепшых актёрскіх кадраў беларускіх савецкіх тэатраў, і ў тым імя Г. Глебавы.

Асноўную ўвагу Дуніна аўтарчае на пэка тэхналогіі актёрскай творчасці, інаш раз прайсцяўляючы актёра аўтару. «...Спакусу намоўнічым трыўмі, вагальнікі натуральныя ў амаль вадзільным момантах п'есы, Глебаву адымае зусім» (34 стар.).

У творчасці Глебавы ажрава каштоўна тое, што ён велімі любоўна ставіцца да тэкста аўтара. І ў камедыі «Хто смеяцца апошні» ён імкнуўся глыбока зразумець драматычны твор, што даю яму магчымасць больш поўна вырашыць і вобраз Тулягі.

Крытык Дуніна не зразумела ўсёй складанасці вобразу Тулягі, усіх яго супярэчнасцей, якія добра выяўлены арыстам Глебавым. Не тэма «маленькага чалавека» (памылковае тэрміналогія Дуніна), пазачасная са старых артыкулаў пекатарых тэатральных крытыкаў-нацыяналістаў, а пазачаснае нараджэнне новага характару савецкага чалавека — вось аснова ролі Тулягі ў выкананні арыста Глебавы.

Характарыстыка п'есы «Паўлінка», дадзенай Дуніна ў нарысе, проста абурваючая. Аўтар піша: «Нескладаны сюжэт вясёлай камедыі, пабудаваны на матывах фальшора, не дае асаблівага матэрыялу для псіхалагічнага раскрыцця ролі. П'яныя стары, які ўмудрыліся на пры якіх умовах не быць п'ярыям, нягледзячы на шпільнае пераанаж традыцыйнай вясёлай бытавой п'есы». (Падкрэслена намі.—А. Е.).

Відавочна, што крытык нават не прачытаў п'есы, а разглядае той сюжэты спецыяльным варыянт, які ў свой час быў пастанавлены ў тэатры імя Я. Купалы рэжысёрам-фармалістам Л. Літвінавым і выкарыстаў асноўную аснову грамадскай і тэатральнай крытыкі, аб чым, відна, ведае і крытык, бо лічыць спектакль фармалістычным. Але крытык не ведае сітуацыі і драматычнай гісторыі гэтай п'есы. Яна сьведчыла, што Літвінаў быццам дапоўніў вобраз Пустаровіча, быццам у Купалы ён паказаў сваю ролю, не ведаючы таго, што рэжысёр сказаў не толькі гэты вобраз, але і ўвесь спектакль.

Дуніна падыйшла да фармалістычнага агляду п'есы «Паўлінка» прымірэнча, аб'ектывісцка. Прымірэнчова разгляд творчасці Глебавы патрабаваў адначасна, што трактоўка вобразу Пустаровіча напярэва, яна скажа сэнс драматычнага твора. У дадзеным выпадку актёр, страціўшы творчую прычыннасць, пайшоў не за драматургам, а за пастаноўчыкам. Аднак, крытык пачынае патрэбным гаварыць больш аб тэхніцы выканання вобразу, забываючы на яго змест. Яна піша: «Віртуозам на тэхніцы Глебаву робіць трук за трукам, з жанглерскай дакладнасцю іграючы недакладнасць рухаў і гнага». І дадзі: «Пудоўнае на каміку выяўленне вясёлага п'янага селяніна паўтараецца, не паглыбляючы, не развіваючы вобраз». У вобразе Пустаровіча Купала высмеяў заспаўнаваю шпяху, Глебаву-жа прыніў купалаўскі смех, замяніўшы сатырычнае адрэнне камедыяна-вадзільнага трактоўкай, што знізіла ідэйна-мастацкі кірунак твора. Сважасна вобразу спрыяў у першую чаргу пастаноўчыкам гэтага спектакля Л. Літвінаў, ягона крытык усяляе хоча апраўдаць, сьведчаючы, што як быццам ён удава «дапрацаваў» купалаўскі твор.

Нельга абыходзіць было і ролю Халімона са спектакля «Партызаны», якая адыграва немалаважную ролю ў авадэнні Глебавым рэалістычным паказам жыцця. Памылкі С. Дуніна абумоўлены тым, што яна падыходзіць да творчасці Глебавы з аб'ектывісцкімі пазіцыямі. Невыпадкова яна пісала ў свой час у часопісе «Орбент», што арганізатарам тэатра імя Я. Купалы з'яўляюцца... нацыяналісты. Гэта ўсё ідэя ад нывядзення гісторыі беларускага тэатра, ад некрытычнага карыстання старым матэрыялам друку, ад палітычнай неспіменнасці.

Манаграфічны нарыс аб Глебаве — агаляная кніжка. Яна толькі абытывае творчы шлях выдатнага беларускага арыста, які з'яўляецца Г. Глебаву.

Алесь ЕСАНОВ.

МАСТАК

(байка)

Нахненнем бурным заахвачан,
Карціну «Вёсна ноччу»
Намалюваў мастак.
Наб слава надалей расла —
Яе на выстаўку паслаў...
Ды ўсё не так —
Ужо мо' ў соты раз
Атрымаваў аднас:
— Пляжам тут бедны,
А твор ваш бедны,
Ужо й нараду ён праводзіць з жонкай:
— І лес, і месца, і малюнак тонкі,
І хаты ўпоравонь. Ну, хоць крычы...
Якая-ж вёсна ўначы?
Ён прыгадуў усё мастацтва палажэнні
І аж прысеў у знемажэнні,
Стаў размаўляць з сваёй малюнкай
дочкай:

— Вось гэта — месечым, а гэта — вёска
ночнай,
А камуць, што не так, падамай ты сама...
— Тут, папа, элэктрычнай лампаці
няма,
Яму дачука адказала.

Таіх пісан у нас яшчэ нямаюла,
Што аб калгаснай прысе, аб сяле
Шчэ кірэмаюць пры месечым святле.

Міхась ЛАЗАРУК.

Новыя кнігі

У Дзяржаўным выдавецтве БССР вышлі наступныя кнігі:

Я. Колас — «Новая зямля». Тыраж 12 тыс. экз. Цана 15 руб. Аўтарызаваны пераклад на рускую мову М. Ісакоўскага, С. Гарыздэцкага, Я. Мазалева, П. Радымава і П. Самыніна.

Т. Д. Лысенка — «Яравіцкая яравой пшаніцы, ячменю і аўса». Тыраж 15 тыс. экз. Цана 40 кап.

Прыкладнае Статут сельскагаспадарчай арцелі. Тыраж 25 тыс. экз. Цана 40 кап.

«Уласны Беларусі». Тыраж 5 тыс. экз. Цана 1 руб.

У кнізе стыхапаўцы лясной прамысловасці БССР І. Гудзіліна, М. Дубін, П. Калічонак, С. Чыж, С. Васілеўскі і В. Масалоў расказана аб вопыце сваёй работы. Літаратурная апрацоўка Я. Садоўскага і В. Лютвава.

В. Асеева — «Васёк Трубычкі і яго таварышы» (аповесць, пераклад з рускай мовы). Тыраж 10 тыс. экз. Цана 6 руб.

20, 21 і 22 сакавіта з вялікім поспехам у Мінску выступалі салісты Вялікага тэатра оперы і балета, лаўрэаты Сталінскай прэміі нар. арт. РСФСР О. Лепашынскай і засл. арт. Украінскай ССР В. Прэабражэнага.

Фота Г. Буганні.

Вучоны-патрыёт

(Да 3-й гадавіны з дня смерці І. М. Хозарава)

Гісторыя архітэктуры Беларусі за гэтага часу мала даследавана. Рад работ у гэтай галіне маюць істотныя дэфекты і супярэчлівыя, блытаныя вывады.

Тым большую цікавасць выклікае да сёбе самаадданы даследчык ранняга перыяду рускага і беларускага зодства Іван Макаравіч Хозараў, работы якога з'явіліся значным укладам у агульную скарбніцу рускай і беларускай культуры.

І. Хозараў на працягу чвэрці стагоддзя бесперапынна займаўся вывучэннем гісторыі архітэктуры ранняга феадальнага эпохі. Рад яго навукова-даследчых работ аб помніках старажытнага рускага і беларускага зодства апублікаваны ў акадэмічных выданнях Масквы і Мінска, а таксама ў выданнях Смарнаўскага навукова-вучэбнага таварыстваў і арганізацый.

І. Хозараў нарадзіўся 24 студзеня 1889 года ў Смаленску, у сям'і бошара. У 1907 годзе ён скончыў Маскоўскае рэальнае вучылішча, пасля — Маскоўскае вучылішча ў Пецярбургу.

Вялікае Кастрывіцкае сацыялістычнае рэвалюцыйнае выданне даследчык шліх маладога вучонага, перамажым акрыліўшы шырокае прастору і магчымасці для вывучэння архітэктурных помнікаў.

Асабліва значнай з'яўляецца яго работа па даследаванні і рэстаўрацыі старажытных помнікаў зодства Смаленска, Віцебска і Полацка. Даследчык часта спалучаў сваю працу з пэдагагічнымі арганізацыйнымі вынаходствамі ў галіне зодства.

Да гэтага часу належыць рад яго першых публікацый у галіне вывучэння старажытнай архітэктуры горада Полацка. Работы І. Хозарава «Да даследавання Спаскай царквы ў Полацку» (1927 г.), «Да даследавання канструкцыі Спаскага храма ў Полацку» (Смаленск, 1928 г.), «Дадаткі зодства старажытнага перыяду» (Мінск, 1928 г.) адразу-ж апынулі на слабе ўвагу даследчыкаў архітэктуры феадальнай эпохі на Русі.

У прыватнасці, адзначалася вялікае значэнне даследчай работы І. Хозарава, у выніку якой была адкрыта зусім выключная кампазіцыя да таго-мала вядомага сабора Спаса-Ефрасіньскага манастыра ў Полацку (XII стагоддзе).

Пісана адначасна, што рэдактар шматтомнага выдання «Гісторыі рускага мастацтва» І. Грабар, пасля з'яўлення артыкулаў І. Хозарава, пісаў іх аўтару: «Хачу асабіста паглядзець на тых людзі, аб якіх вы напісале».

Пазнейшымся з артыкуламі І. Хозарава, у Палац прыязджалі І. Грабар, Н. Варонжкіна, М. К. Каргер і рад іншых выдатных савецкіх даследчыкаў, якія нацэралі дэталі істотнага гэтага вываду.

З мэтай паглыбленага вывучэння старажытных помнікаў зодства Полацка І. Хозараў зрабіў рад паездак туды ў

1926—1927 гг., у часе якіх ён зрабіў рад вялікіх раскопак, а таксама дэталёва даследаў увесь комплекс архітэктурных помнікаў Барысаглебскага, або так званнага Вялікага манастыра.

Раскопкі І. Хозарава дазволілі ўсталяваць датыроўку гэтых цікавейшых помнікаў ранняга феадальнага перыяду і ўсталяваць блізкасць гэтых збудаванняў з маюмантальным Полацкім будаўніцтвам, у прыватнасці са Спаса-Ефрасіньскім саборам, які збудавань Полацкім зодчы Іван (Іван) — сямлі прадзюжальнік новых ідэй Вышградскага (Бусьскага) зодства.

Дзякуючы работам І. Хозарава, удалося таксама раскрыць і часткова апісаць пудоўную фрэскавую роспіс храмаў гэтага ансамбля.

Пачынаючы з 1939 года, І. М. Хозараў на падставе вялікага фактычнага матэрыялу піша рад новых манаграфій па архітэктуры Беларусі: «Помнікі зодства XI—XIII вякоў Беларусі», «Помнікі архітэктуры Полацкага Барысаглебскага манастыра» і г. д.

Вялікае навуковае і практычнае значэнне работ вучонага-патрыэта было неадназначна адзначана на старонках Друку. Рад даследчыкаў спецыяльна на работы І. Хозарава па пытанню аб ужыванні ў старажытнасці на будаўніцтве храмаў пошлеу з дрэва ў якасці гідралічнай дабукай да ванавага раствору, адначасна пры гэтым каштоўнасць вываду І. Хозарава па гэтым пытанню.

У сакавіку 1946 года І. Хозараў пераязджае на жылства ў Мінск, дзе па прапанове Акадэміі навук БССР і Кіраўніцтва па справах архітэктуры пры Савецкай Міністраў БССР уназаўлае працу ў галіне беларускай архітэктуры. Адначасна ён працуе ў Акадэміі архітэктуры СССР.

Вышкім яго навукова-даследчых работ за апошнія гады з'явіліся даследаванні: «Навешнія даследаванні помнікаў Полацкага зодства ранняга феадальнага эпохі» і «Новыя дадзеныя па даследаванні помнікаў архітэктуры XI—XII вякоў у Полацку».

Апошнія работы І. Хозарава з'явіліся ў выніку яго ўдзелу ў Полацкай экспедыцыі Акадэміі архітэктуры СССР улетку 1946 года. Напружаная праца ў часе эканамічнага адбілася на яго здароўі. Аднак і ў часе сваёй хваробы І. Хозараў не спыніў навукова-даследчы працу.

Апрача навукова-даследчых работ і спецыяльных артыкулаў І. Хозаравым пісана вялікае колькасць папулярных артыкулаў па пытаннях мастацтва, археалогіі і архітэктуры. У гэтых артыкулах вучоны-патрыёт заўсёды падкрэслівае веліч і магутнасць культуры рускага і беларускага народаў. Сваімі работамі ён унісў новыя старонкі ў гісторыю старажытнага перыяду горацкага беларускага народа.

А. ПАЛЕС.

Сустрэча кампазітараў з афіцэрамі Савецкай Арміі

У Мінскім Акруговым ДOME афіцэраў адбылася сустрэча беларускіх кампазітараў з афіцэрамі Савецкай Арміі і ўдзельнікамі акруговага ансамбля песні і танца. На сустрэчы прысутнічалі Я. Цівоцкі, М. Ала-

дуф, П. Падзвіраў, В. Алоўніцаў, Д. Камініскі і інш.

Удзельнікі сустрэчы абмеркавалі пытанне аб напісанні песень пра воінаў Савецкай Арміі на тэксты рускіх і беларускіх паэтаў.

Літаратура дэмакратычнага Кітая

Новая кітайская літаратура ўзнікла 30 гадоў таму назад у дні бурнага ўздыму вызваленчага руху ў краіне, які, як сьведчаў правадыр кітайскага народа Мао Цзэдун, нарадзіўся ў адзак на «закляі рускай рэвалюцыі, заклік Леніна». Гэты рух, які пачаўся пасля дэманстрацыі ў Пякіне 4 мая 1919 года, увайшоў у гісторыю Кітая пад назвай «рух 4 мая».

Барацьба за савецкае новае кітайскае літаратуры пачалася з так званай «літаратурнай рэвалюцыі», называнай супраць старой пісьмовай мовы. Гэтая мова ўжывалася ў грамадска-палітычнай, навуковай і мастацкай літаратуры Кітая, з'яўляючыся па сутнасці ўжо мёртвай. Кіруючыя колы і каста вучоных, якія ім служылі, маніпалявалі веданне старой пісьмовай мовы і ператварылі яе ў зброю свайго панавання.

Са старой пісьмовай кітайскай мовай былі звязаны літаратурныя формы, якія былі ўстаноўлены яшчэ ў старажытнасці і лічыліся нязменнымі. Усе вобразныя выразы, параўнанні, звароты мовы, нават рытмы былі дакладна рэгламентаваны. Так, у VI стагоддзі было зацьверджана 207 рыфм. У далейшым гэтыя колькасць скарэцілася да 106. Існаваў дакладна акрэслены спіс жапраў, у які пачаў з імпэрыяў уваходзілі такія віды «прозы», як імпэрыяўскія ўказы і надмагільныя надпісы. У гэтым спісу не было раманна, ападыяна і драмы, г. зн. жапраў, асабліва блізкіх масаваму чытачу. Афіцыйнае літаратурна-навуковае не лічыла такіх творы літаратурнай. На працягу 40 стагоддзяў існаваў падзел на «высокую», вучоную літаратуру для вучака кола людзей, і літаратуру на-

рода. Апошняя было нават адмоўлена ў права называцца літаратурай.

Падтрыманая ўсёй перадавой грамадскасцю Кітая і, у першую чаргу, студэнтамі і рабочымі, «літаратурная рэвалюцыя» атрыла перамогу.

Рэформа мовы была толькі першым крокам па шляху дэмакратызацыі літаратуры. Пасля яе на першы план была выстаўлена задача наблізіць літаратуру да народа. Група пісьменнікаў-дэмакратаў, якая ўзначальвалася заснавальнікам новай кітайскай літаратуры Лу Сінем, узяла сябе за рэалізм, заныўшы, што літаратура павіна быць «літаратурай крыві і слёз прыгнечаных».

Лу Сінь быў не толькі беларусам, але і крытыкам, гісторыкам літаратуры і публіцыстам. Вялікую частку сваіх мастацкіх твораў ён прысвядзіў апісанню жыцця кітайскай вёскі. У па-майстэрству напісаных апавяданнях (які ўвайшлі ў зборнікі «Кліч» і «Вуканні») і асабліва ў аповесці «Праўдзівая гісторыя жыцця А-К'ю» ён паказаў безумоўна галечу і бяссправа сляны, якія стагнали пад прыгнётам сваіх і чужацкіх прыгнечальнікаў. «Я хачу расказаць пра хваробы і гора жыццёвых людзей хворца грамадства... Мне хачэцца-б сілаю сваіх апавяданняў перабудаваць грамадства», — так тлумачыць Лу Сінь асноўную моту сваёй творчасці. Ён закрываў сямлі надзвычайна томы свайго часу, выкрываючы пры гэтым самавольства капіталістаў і памешчыкаў — агенты міжнароднага імперыялізма. Творы Лу Сіня набылі шырокае папулярнасць не толькі ў Кітаі, але і ў Японіі, Карэі і іншых краінах.

Творчасць Лу Сіня поўнасьцю сфармавалася пад уплывам рускіх класікаў — Гоголя, Чэхава і, асабліва, Горькага, якому ён абавязаны сваім рэалізмам, выкрывальным пафасам і гуманізмам. Неадрама кітайскае крытыка назвала Лу Сіня «кітайскім Горькім».

Выступаючы ў ролі пераказчыка лепшых твораў рускіх класікаў і савецкіх пісьменнікаў, Лу Сінь горача заклікаў кітайскіх пісьменнікаў вывучаць рускую літаратуру. Іменна дзякуючы яму творчасць М. Горькага стала здобыткам шырокага кола кітайскіх чытачоў, зрабіўшы разам з тым глыбокі ўплыў на новую кітайскую літаратуру. Адна з вышэйшых кітайскіх пісьменнікаў Го Мо-жо ўказаў: «Уплыў Горькага на сучасную кітайскую літаратуру — гэта больш чым мста літаратурнага з'ява. Кітайскія пісьменнікі вельмі высока ставяць Горькага, любяць яго, ідуць следам за ім... Ва ўсёй працяглай гісторыі кітайскай літаратуры не знайсці нікога, хто мог-бы паспрачацца з Горькім у духовным уплыве на кітайскае пісьменства».

Змагаючыся з народам супраць унутранага рэалізму і міжнароднага імперыялізма, перадавыя кітайскія пісьменнікі прымаюць актыўны ўдзел у палітычным і культурным жыцці краіны. Яшчэ ў 1930 годзе група вядучых пісьменнікаў праграўнавага лагера — Лу Сінь, Мао Дунь, Го Мо-жо, Дэй Лі і інш. — стварыла Лігу рэвалюцыйных пісьменнікаў. Нягледзячы на гмінадаўскі твор, ва ўмовах падпольнай работы, члены Лігі рагаралі істотна дзейнасць. Яны выдавалі рэвалюцыйны часопісы, выступалічы з апавяданнямі, нарысамі і артыкуламі, якія папулярна ўчылі ідэй нацыянальна-вызваленчага і антыімперыялістычнага руху.